

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra filosofie a práva

Mgr. Bc. Anežka Močubová

Cíle manželství v kanonickém právu

Diplomová práce

Vedoucí práce: ICLic. PaedDr. Mgr. Marián Čačík, J.C.D.

Praha 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 29. 2. 2024

Mgr. Bc. Anežka Močubová

Bibliografická citace

Cíle manželství v kanonickém právu [rukopis] : diplomová práce / Mgr. Bc. Anežka Močubová ; vedoucí práce: ICLic. PaedDr. Mgr. Marián Čačík, J.C.D. -- Praha, 2024. -- 65 s.

Anotace

Diplomová práce si klade za cíl podat přehled a analýzu vývoje pojetí cílů manželství a jejich vzájemného vztahu v kanonickém právu, a to od vydání Kodexu kanonického práva v roce 1917 do současnosti. V kontextu II. vatikánského koncilu se snaží popsat zásadní změny v pojetí cílů manželství a jejich vztahu a analyzovat a porovnat v této části Kodexy kanonického práva z roku 1917 a 1983, a to včetně analýzy vybraných dokumentů magisteria týkajících se této problematiky. Práce nejdříve nastiňuje nauku sv. Augustina a nauku sv. Tomáše Akvinského o dobrech a cílech manželství, kdy se pak v návaznosti na ně podrobněji zaměřuje na vymezení cílů manželství v Kodexu kanonického práva z roku 1917 a rozebírá i trojí požehnání manželství dle encykliky *Casti connubii*. Jako na podstatný milník v pojetí cílů manželství pak nahlíží na II. vatikánský koncil, a to zejména nastíněním a vyhodnocením příslušných pasáží ve dvou pro pojetí cílů manželství zásadních dokumentech - *Lumen Gentium* a *Gaudium et spes*, kdy tyto akcentují i v následné encyklice *Humanae vitae*. Novou úpravu cílů manželství obsaženou v Kodexu kanonického práva z roku 1983 pak zkoumá zejména ve vztahu ke změně ve vzájemném vztahu cílů, kdy toto osvětluje i myšlenkami obsaženými v dokumentech magisteria – *Familiaris consortio*, *Gratissimam sane* a *Amoris Lætitia*.

Klíčová slova

cíle manželství, přirozené zaměření manželství, dobra manželství, dobro manželů, plodení dětí a jejich výchova, lék na žádostivost, bonum coniugum, bonum prolis

Abstract

The Goals of Marriage in Canon Law

The objective of the diploma thesis is to provide overview and analysis of development of conception of goals of marriage and their mutual relationship towards Canon law from the publication of the Code of Canon law in 1917 to present. In context of the Second

Vatican Council, it aims to describe the major changes in conception of goals of marriage and their relationship and it examines and compares Codes of Canon Law from 1917 and 1984 including analysis of selected documents of magisterium concerned. Firstly, the thesis outlines the study of Saint Augustine and study of Thomas Aquinas about the goods and goals of marriage, then in succession to them, it focuses on definition of goals of marriage in Code of Canon Law from 1917 and it discusses also the threefold blessings according to encyclical *Casti cinnubii*. The second Vatican Council is considered an a significant milestone in conception of goals of marriage, particularly in outline and evaluation of respective passages in two conceptions of goals of marriage in crucial documents *Lumen Gentium* and *Gaudium et spes* emphasizing these also in the subsequent encyclical *Humanae vitae*. It examines new modifications of goals of marriage which is contained in Code of Canon Law from 1983 in relation towards change of mutual relationship of goals, while it clarifies also by thoughts contained in documents of magisterium *Familiaris consortio*, *Gratissimam sane* and *Amoris Laetitia*.

Keywords

goals of marriage, natural focus of marriage, good of marriage, good of spouses, procreation and education offspring, the remedy of concupiscence, *bonum coniugum*, *bonum prolis*

Počet znaků (včetně mezer): 116 761

Poděkování

Na prvním místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce ICLic. PaedDr. Mgr. Mariánu Čačíkovi, J.C.D., a to zejména za jeho velkou ochotu, vstřícnost a lidský přístup. A dále patří mé poděkování také rodině a nejbližším, kteří mě podporovali nejenom svojí modlitbou.

Obsah

Úvod.....	7
1. Manželství jako dobro a svátost.....	9
1.1. Nauka sv. Augustina – dobra manželství	10
1.2. Tomáš Akvinský o manželství.....	11
2. Kanonické právo obecně	14
2.1. Specifické znaky kanonického práva	14
3. Kodex kanonického práva 1917 – CIC/1917.....	16
3.1. Úprava manželství v CIC/1917.....	16
3.2. Cíle manželství v CIC/1917	17
4. Encyklika Casti connubii.....	21
4.1. Trojí požehnání manželství	22
4.2. Shrnutí encykliky ve vztahu k cílům a dobrům manželství.....	25
5. Vybrané dokumenty II. vatikánského koncilu.....	27
5.1. Lumen Gentium	28
5.2. Gaudium et spes	29
6. Encyklika Humanæ vitæ.....	34
7. Kodex kanonického práva 1983 – CIC	37
7.1. Úprava manželství v CIC	37
7.2. Cíle manželství v CIC	40
8. Kodex kánonů východních církví – CCEO	46
8.1. Úprava manželství a jeho cílů v CCEO.....	46
9. Vybrané dokumenty magisteria	48
9.1. Familiaris consortio.....	48
9.2. Gratissimam sane	51
9.3. Amoris Lætitia	54
Závěr	59
Seznam použitých zkratk.....	61
Seznam literatury	63

Úvod

Pojmem cíl se rozumí stav, kterého má být dosaženo nebo ke kterému má být směřováno, jakýsi smysl či záměr konání, a s cílem či cíli manželství to není jinak. Manželství nemá být bezcílné lopotění, ale obohacující stav umožňující člověku růst ve vzájemném vztahu s druhým člověkem, v lásce, v rodině. Potřeby manželů se mohou v čase měnit, ale existuje něco, k čemu manželé společně přirozeně směřují? A jak toto zaměření definuje katolická církev a její normativní systém?

Práce se snaží na poslední uvedenou otázku odpovědět, když má za cíl podat ucelenější přehled a analýzu toho, jak na cíle manželství pohlíží kanonické právo, tedy jak jsou cíle manželství definované naukou katolické církve promítnuty do jejího právního systému. Takto se z časového hlediska zaměřuje na kanonické právo 20. a 21. století počínaje Kodexem kanonického práva z roku 1917, který se stal první ucelenou sbírkou právních předpisů kanonického práva římskokatolické církve. Vedle podání přehledu o pojetí cílů manželství v kanonickém právu ve stanoveném období je pak cílem práce i zodpovězení otázek, zda se cíle manželství v kodexech kanonického práva z roku 1917 a 1983 liší a zda a jak se tyto případné změny dotkly uchopení vzájemného vztahu cílů. Téma cílů manželství bylo zvoleno pro jeho aktuálnost, když v posledním století, a zvláště pak v posledních desetiletích, se některé cíle nebo jejich obsah vyprazdňují či upozadují.

První kapitola práce předkládá východiska samotných kodexů kanonického práva, když nastiňuje nauku sv. Augustina o dobrech manželství definovaných jako *bonum prolis*, *bonum fidei* a *bonum sacramenti* a následně i nauku sv. Tomáše Akvinského pojímanou jako nauku o cílech manželství. Nauky těchto dvou učenců z období patristiky a scholastiky týkající se manželství jsou pro následný vývoj pojmání cílů manželství podstatné a kanonické právo na ně materiálně i navazuje, proto právě jim patří první kapitola.

Dále je již zaměřena pozornost ke kanonickému právu jako takovému, jeho obecnému vymezení i specifickým znakům a následně na Kodex kanonického práva z roku 1917 (CIC/1917). Detailněji se zde popisuje definice cílů a jejich vzájemného postavení v tomto kodexu, a to i s nastíněním důvodů a východisek. V období po vydání CIC/1917 do II. vatikánského koncilu se začínají objevovat podněty k přehodnocení úvah o cílech manželství, kdy v tomto směru tak práce předkládá i analýzu pojednání o trojím požehnání manželství dle encykliky *Casti connubii*.

Za podstatný milník v uchopení cílů manželství je považován II. vatikánský koncil, proto se práce následně soustředí na příslušné pasáže ve dvou pro pojetí cílů zásadních dokumentech, a to *Lumen Gentium* a *Gaudium et spes*. Na tyto dokumenty navazuje popisem vývoje cílů v pokoncilní encyklice *Humanae vitae*.

Kapitola sedmá představuje cíle manželství stanovené v novém Kodexu kanonického práva z roku 1983, přičemž tyto zkoumá zejména ve vztahu k jejich vymezení a vzájemnému postavení. Pojetí cílů v návaznosti na druhý vatikánský koncil a nový kodex je následně osvětleno i myšlenkami obsaženými v dokumentech magisteria – *Familiaris consortio*, *Gratissimam sane* a *Amoris Laetitia*. Pro úplnost nástinu cílů manželství v kanonickém právu se jedna z kapitol stručně věnuje i Kodexu kánonů východních církví.

Práce jako celek se soustřeďuje na podání přehledu a analýzy vývoje cílů manželství od vydání prvního kodexu, kdy v rámci vývoje porovnává kodexy kanonického práva z roku 1917 a 1983 a vnímání cílů manželství analyzuje i ve vybraných dokumentech magisteria týkajících se této problematiky.

1. Manželství jako dobro a svátost

Vnímání manželství doznalo během vývoje společnosti značných změn a posunů, stejně tak i jeho cíle, a to na rovině světské i teologické. Vždy však nové aktuální pojetí z něčeho vycházelo, mělo svůj zdroj či východisko, na něco navazovalo.

Níže tak jsou jako začátek pojednání o cílech manželství vyzdvíženy stěžejní pasáže Písma, které pak i takto jednotlivě s danou posloupností jasně nastiňují Boží záměr s člověkem a manželstvím obsažený v Písmu. Poté následují podkapitoly věnující se sv. Augustinovi a sv. Tomáši Akvinskému a jejich naukám o manželství, když tyto vytváří jakýsi základ a východisko pro následné pojednání o cílech manželství v kodexech kanonického práva.

Manželství ve vybraných pasážích Písma:

- Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem... (Gn 1,27)
- I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ (Gn 2,18)
- ... stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil. (Gn 1,27)
- A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi.“ (Gn 1,28).
- Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré. (Gn 1,31)
- Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem. (Gn 2,24)
- Takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj! (Mt 19,6)
- .... protože muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil. Ale jako církev je podřízena Kristu, tak ženy mají být ve všem podřízeny svým mužům. Muži, milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval... Je to velké tajemství, které vztahují na Krista a na církev. (Ef 5,23-25,32)

1.1. Nauka sv. Augustina – dobra manželství¹

Augustin se v rámci své doby zasloužil o propracovanější pojetí teologie manželství, kdy manželství se věnuje ve spise *De bono coniugali* (O dobru manželském) a *De nuptiis a concupiscentia* (O sňatku a žádostivosti). Předkládá lidský a vyvážený pohled na manželství té doby, kdy představuje jakousi střední cestu mezi Joviniánem a Jeronýmem, když proti Jeronýmovi hájí dobro manželství a na rozdíl od Joviniána považuje celibátní způsob života za lepší než život v manželství. Zároveň však říká, že svatost se s manželstvím nevyklučuje.

Svatý Augustin zdůrazňuje manželství jako součást Božího stvořitelského plánu, tedy Adam a Eva jako první pár byly záměrem v řádu stvoření. Z jejich úzkého spojení pak vzešli potomci, které Augustin vnímá jako první plod manželství a jako prostředek posilování jednoty a pouta jejich rodičů.

Dle Augustina Bůh zamýšlel stvořit plný tělesný život včetně všeho s tím souvisejícího, tedy včetně pohlavního styku a potomstva. Sexualita tak měla svůj plný význam už v ráji a manželský styk a děti byly dobrem manželství. Plození dětí Augustin označuje za primární dobro manželství (*proles*), jehož součástí je i lidská sexualita. Pád člověka a jeho hřích však člověka vystavil tělesné žádostivosti (*concupiscentia carnis*) a lidská sexualita je tímto pádem poznamenána. Manželství se tak stává bezpečím pro ty, kteří neumí zkrotit tyto své touhy dané žádostivostí, ale zároveň manželství zůstává dobrem navzdory této žádostivosti.

Vedle dobra potomstva pak Augustin pojímá do své nauky další dvě dobra daná Stvořitelským plánem vyvěrající z manželství jakožto vzájemného vztahu mezi mužem a ženou, a to věrnost a svátostnost manželství. Věrností rozumí široký pojem dobra jako vzájemného vztahu, manželské čistoty, přirozené jednoty v odlišném pohlaví, věrnosti v úzkém smyslu, loajality, důvěry, ale i jako povinnosti žít s druhým z manželů a podporovat ho ve slabosti. Svátostnost má pak základ v tajemství jednoty Boha s člověkem a spočívá v nerozlučnosti manželství. Manželství tak vnímá jako transcendentní skutečnost odkazující k eschatologii. Manželství je dle Augustina dobré a manželské spojení označuje za svaté.

Tři dobra manželství dle nauky sv. Augustina jsou tak tyto:

- plození potomstva (*proles – bonum prolis*),

---

¹ Srov. VOPŘADA, David. Svatý Augustin, dobra manželství a kauza Ecdicia. In KOLEKTIV AUTORŮ. *Svätost manželství jako znamení nové a věčné smlouvy*. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2018, s. 72–85.

- věrnost manželů (*fides – bonum fidei*),
- svátostnost manželství (*sacramentum – bonum sacramenti*).

Augustinovo pojetí manželství pak stanovuje hierarchii těchto dober manželství, když jako primární cíl uvádí dobro potomstva (*proles*) spojené kromě přijetí potomstva i s nutností jeho náboženské výchovy, jemuž jsou ostatní dobra podřízena. Primární cíl potomstva pak dovozuje z listu sv. apoštola Pavla Timotheovi: „Chci tedy, aby se mladší vdovy vdávaly, měly děti, vedly domácnost a nedávaly protivníku příležitost k pomluvám.“ (1 Tim 5,14). Augustin pak předpokládá, že nerozlučitelnost manželství je dána Boží vůlí, bez ohledu na vůli lidskou, tedy jakýmsi mravním požadavkem umožňujícím na něm vystavět ostatní dobra daná manželstvím.²

1.2. Tomáš Akvinský o manželství

Tomáš Akvinský žil ve 13. století a řadí se tak do období scholastiky. V tomto období se učenci pokoušeli o přesnější formulaci ve vztahu ke svátostnosti manželství a zaměřili se více i na sexualitu a účel manželství, potažmo jeho cíl. Scholastická teologie vyhodnocuje sexualitu a sexuální touhu člověka jako následek prvotního hříchu přenášenou hříchem dědičným, tedy sexualitu vnímá spíše jen jako prostředek ke zplození potomstva jakožto cíl manželství. *Causa principalis* manželství byl tak akt plození potomstva, ten byl označován jako hlavní účel manželství. Postupně se však nauka o manželství prohlubovala a místo morálního hodnocení se začala objevovat antropologická nauka manželství a sexuality.³

Tomáš Akvinský se stal nejznámější postavou tohoto období, kdy je, mimo jiné pro něj příznačnější oblasti, zajímavý i jeho postoj k lidské sexualitě a samotnému manželství. Tomáš Akvinský nepovažuje sexualitu ve své podstatě za hříšnou, naopak sexuální úkon v manželství označuje za čestný mravní úkon. Pokud je sexuální touha přirozená a dána Bohem, nemůže být zároveň hříšná.⁴

Někteří učenci ve scholastice totiž pod vlivem negativního přístupu k sexualitě vnímané jen jako prostředek ke zplození potomstva, a tedy jen jako prostředek pro dosažení cíle manželství spočívajícího právě v plození potomstva, doporučovali

² Srov. DOLISTA, Josef. *Naděje vložená do manželství: (Teologicko-pastorální studie)*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1994, s. 79.

³ Srov. tamtéž, s. 87.

⁴ Srov. tamtéž, s. 86.

i odřeknutí si tělesného pro prohloubení duchovního spojení mezi manželi. Zdůrazňovali tak vládu duchovního nad tělesným (např. Hugo od sv. Viktora).⁵

Tomáš Akvinský pak ve svém učení vychází i z nauky svatého Augustina, kdy však nově používá místo pojmu dobra manželství pojem cíl manželství (*finis matrimonii*). Klasické pojetí tří dober zachovává a tyto dobra v manželství předpokládá, ale označuje je i za cíle manželství. Podle Tomáše Akvinského je pak prvním a hlavním cílem manželství plození a výchova potomstva. Vnímá jej jako prvořadý a hlavní z toho důvodu, že přispívá k obecnému dobru společnosti a lidstva, neboť slouží k jeho zachování, kdy obecné dobro musí být nadřazeno dobru osobnímu. Cíl manželství označený jako *bonum prolis* spojený se zplozením a výchovou potomstva pak svatý Tomáš chápe ve dvojí souvislosti, a to nejenom jako samotné potomstvo počaté skrze manželské spojení, ale i jako úmysl toto potomstvo přijmout, tedy otevřenost a přijetí plodivého účelu manželství. První aspekt *bonum prolis*, týkající se již faktického potomstva, označuje ve vztahu k jeho vlastní existenci (*in se ipso*) a druhý, týkající se úmyslu potomstvo přijmout, označuje co do jeho základu (*in suo principio*). Bez úmyslu přijmout potomstvo pak není *bonum prolis* jako hlavní a primární cíl manželství naplněn a manželství v takovém případě ani nevznikne.⁶

U svatého Tomáše se již objevuje i personalistické pojetí manželství, kdy kromě hlavního cíle manželství spočívajícího v povinnosti plození (vč. úmyslu potomstvo přijmout) a výchově potomstva uvádí i dobro manželů jakožto cíl druhý. Stanovuje i hierarchii těchto cílů, když dobro potomstva plně nadřazuje dobru manželů. Dobru manželů ale zároveň již nedává okrajovou důležitost, ale chápe je jako nedílnou součást manželství, kdy v potomstvu jakožto hlavním cíli je uzavřeno dobro manželů jakožto cíl druhotný.⁷ Dobro manželů spatřoval v lidských povinnostech a běžnostech (láska, odpovědnost vůči společnosti, vstřícnost) a jako součást tohoto dobra vnímal jednotu a nerozlučitelnost.⁸

Tato nauka ovlivnila chápání manželství i v následujících obdobích, když později se již manželství připisovala vlastní vnitřní hodnota a nebylo tak vnímáno jen jako ospravedlnění ve vztahu k ukojení žádostivosti. Svatý Tomáš tak položil základy

---

⁵ Srov. tamtéž, s. 88.

⁶ Srov. POLÍVKA, Šimon. Vývoj kanonického pojetí vyloučení dobra potomstva v průběhu 20. století. *Revue církevního práva* 2022, roč. 89, č. 4, s. 30.

⁷ Srov. tamtéž, s. 30–31.

⁸ Srov. DOLISTA, Josef. *Naděje vložena do manželství*, s. 89.

nerozdělitelného spojení cílů dobra potomstva s dobrem manželů, tedy manželství s prokreativním i personalistickým smyslem.⁹

Pro úplnost pak stručně zmíníme i učení Bonaventury, vrstevníka svatého Tomáše, ve kterém se personalistický prvek již též nacházel. Manželství považuje za svátost, přičemž podstatné vlastnosti manželství spatřuje v jeho nerozlučitelnosti, a dále i ve velikosti a intimitě manželské lásky. Bonaventura uvádí spojitost tohoto láskyplného vztahu manželů, plynoucího z jejich spojení, s dobrem potomstva, když právě skrze vztah manželů může být dobro potomstva jako cíl manželství splněno. Plození a výchovu dětí, jakožto dobro potomstva, stále vnímá jako prvotní příčinu vzniku a hlavní cíl manželství, ale dává tento cíl do spojitosti s láskou mezi manželi.¹⁰ Milost daná v manželství vyplývá ze vzájemného souhlasu a sexuální život manželů se tak uskutečňuje v rámci manželské nerozlučitelnosti.¹¹

---

⁹ Srov. POLÍVKA, Šimon. Vývoj kanonického pojetí, s. 31.

¹⁰ Srov. DOLISTA, Josef. *Naděje vložená do manželství*, s. 89.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 97.

2. Kanonické právo obecně

Kanonickým právem se označuje právo či právní řád katolické církve, a to právo katolické církve západní (označované též jako církev latinská) i katolické církve východní, resp. katolických východních církví¹². Církev je ve vztahu ke kanonickému právu jeho částečným původcem a zároveň adresátem, tedy je pramenem i adresátem právních norem obsažených v kanonickém právu. Kanonické právo katolické církve lze z hlediska kodifikace, potažmo ucelené kodifikace, dělit na kodexové a mimokodexové. Mezi aktuálně platné kodexové právo se pak řadí *Codex iuris canonici* (Kodex kanonického práva) z roku 1983 (CIC) a *Codex canonum ecclesiarum orientalium* (Kodex kánonů východních církví) z roku 1990. Do roku 1983 byl pak platným kodexem *Codex iuris canonici* z roku 1917 (CIC/1917), který platnosti pozbyl právě vydáním nového CIC jakožto výsledku rekodifikace CIC/1917.

2.1. Specifické znaky kanonického práva

Pokud se hovoří o kanonickém právu, bylo by vhodné alespoň ve stručnosti nastínit i jeho specifické znaky, které ho od jiných právních systémů odlišují. Tato podkapitola tak tvoří jakési doplnění pro lepší pochopení celého kanonického práva, neboť při výkladu ani studiu kanonického práva nelze tyto specifické znaky a tomu odpovídající východiska vypustit či opomenout.

Kanonické právo je právem náboženským, kdy tak jeho účelem není pouze regulace horizontálních vztahů uvnitř církve, ale zejména formace křesťanů v jejich existenciálním (transcendentálním) nasměrování k Bohu. Je tak osobním právem křesťanů katolické církve, a to v návaznosti na jejich příslušnost k církvi (tzv. princip personality kanonického práva). Kanonické právo pak obsahuje nejen právní normy vytvořené církevní autoritou, ale přenáší do svého obsahu i právo božské (*ius divinum*), a to božské právo přirozené i pozitivní. Vnitřní povaha církevních zákonů spočívá v odvozenosti z Božího zjevení a zaměření k dobru církve. Normy kanonického práva jsou úzce spjaty s normami křesťanské morálky (věroukou) a pracují i s neprávními termíny či kategoriemi (převážně teologické a etické), které se ve světském právu vyskytují zřídka, a to z důvodu svého nikoli přesně uchopitelného významu nutného pro správný výklad (v kanonickém právu např. víra, svědomí, láska, hřích). Tedy i s ohledem na neprávní

---

¹² Východními církvemi se rozumí katolické východní církve sjednocené s Římem (tzv. uniáty).

termíny nejde v kanonickém právu pouze o dodržení slovního obsahu normy, ale i o jejich naplnění křesťanským duchem.¹³ Toto dodržování a naplňování norem by mělo být v souladu s hlavním kanonickoprávním principem *suprema lex salus animarum*, tedy že nejvyšším zákonem je spása duší¹⁴. Pro kanonické právo jsou pak charakteristické tyto dva principy: princip vyjádřený již uvedenou frází *suprema lex salus animarum* a princip kanonické umírněnosti (*aequitas canonica*).¹⁵

---

¹³ Srov. HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 60–61.

¹⁴ CIC/1917 spásu duší jako nejvyšší zákon v církvi výslovně nestanovuje, ale spásu duší má na paměti, když tuto ve svém textu několikrát zmiňuje a důležitost spásy duší ve vztahu k církevním zákonům akcentuje v předmluvě, z níž vyplývá, že církevní zákony by měly přispívat ke spásě duší: „Některé církevní zákony (...) se staly těžko proveditelnými a méně přispívajícími ke spásě duší.“

CIC spásu duší jako nejvyšší zákon stanovuje ve svém kán. 1752: „(...) majíce před očima spásu duší, která vždy musí být v církvi nejvyšším zákonem.“

CCEO neobsahuje formulaci jako CIC, ale v úvodu i předmluvě uvádí spojení „nejvyšším cílem všech zákonů Církve, kterým je dovršení spásy duší“, čímž papež jako nejvyšší cíl každého církevního zákona zdůraznil péči o spásu duší.

¹⁵ Srov. HRDINA, Ignác Antonín. Význam právní teorie pro výuku kanonického práva (se zaměřením na problematiku právních principů). *Theologica* 2011, roč. 1, č. 1, s. 94.

3. Kodex kanonického práva 1917 – CIC/1917

Kodex kanonického práva (*Codex Iuris Canonici*) publikovaný v roce 1917 je prvním kodexem kanonického práva, tedy první ucelenou sbírkou právních předpisů kanonického práva římskokatolické církve.

O přehodnocení právních předpisů římskokatolické církve a vytvoření tohoto zákoníku, jakožto první jednotné a obecné kodifikace kanonického práva, rozhodl papež Pius X. dne 1904, a to encyklikou *Arduum sane munus* („opravdu náročný úkol“). Už za jeho pontifikátu tak byla za účelem jeho vypracování utvořena i Komise pro kodifikaci kanonického práva, kdy vedením komise papež pověřil kardinála Pietra Gasparriho. Práce na kodexu trvala 13 let a byli do ní zapojeni jak oprávnění z řád kléru, tak i odborníci na kanonické právo, aby byly co nejlépe zapracovány mimo již existující obsah právních předpisů i vzešlé návrhy či doporučení. Kodex byl promulgován na svátek Seslání Ducha svatého 27. května 1917 tehdejším papežem Benediktem XV., a to s platností od Letnic následujících 19. května 1918. Mimo zkratky CIC/1917 se pak v některých pramenech užívá právě v návaznosti na papeže Benedikta XV., který jej promulgoval, i zkratka CICB nebo označení Pio-Benediktinský kodex. Závazný byl pro římskokatolickou církev, přičemž na církve východní se vztahovalo jen několik výjimek.

Znalost kanonického práva byla do vydání CIC/1917 velmi omezená, neboť existovalo velké množství neucelených předpisů, které nebyly běžně dostupné, navíc vzájemně více či méně provázaných, často zastaralých či mezi sebou vzájemně rozporných.

Pro lepší pochopení a výklad nového kodexu proto byla v září roku 1917 ustavena i komise, jejímž posláním bylo kodex správně vykládat a upravovat jej v návaznosti na případné nově vydané právní předpisy. Komise byla ustanovena papežem Benediktem XV. prostřednictvím jeho motu proprio *Cum Iuris Canonici*. Kodex pozbyl platnosti až v roce 1983, kdy byl nahrazen kodexem novým.

3.1. Úprava manželství v CIC/1917

CIC/1917 upravuje manželství v knize třetí (věci), části první (svátosti), stati VII., věnované celé právě manželství, a to od kánonu 1012 až po kánon 1143. Kánony věnující se povaze manželství, jeho zaměření a podstatným vlastnostem jsou pak zejména kánony 1012 a 1013 rozvedené níže.

Kánon 1012

„§1. Kristus Pán povýšil samotnou manželskou smlouvu mezi pokřtěnými na důstojenství svátosti.“¹⁶

Kánon 1013

„§1. Prvotní účel manželství je plodit a vychovávat potomstvo; podružný vzájemná pomoc a prostředek k ukojení žádostivosti.

§2. Podstatné vlastnosti manželství jsou jedinnost a nerozlučnost, jež v křesťanském manželství nabývají zvláštní pevnosti vzhledem k svátosti.“¹⁷

Jak vyplývá z kánonu 1012, dle CIC/1917 je manželství založené manželskou smlouvou mezi pokřtěnými svátostí. Jako podstatné vlastnosti manželství CIC/1917 uvádí jedinnost a nerozlučnost, stejně jako později CIC.

3.2. Cíle manželství v CIC/1917

Kodex kanonického práva z roku 1917 stanovuje cíle manželství v kánonu 1013 § 1, a to jako primární cíl plození a výchovu potomstva a jako sekundární cíle vzájemnou pomoc a prostředek proti žádostivosti.

Cíle manželství dle CIC/1917:

- primární cíl – plození a výchova potomstva (*prolis generationem et educationem*)
- sekundární cíle – vzájemná pomoc (*mutuum adiutorium*)
  - prostředek proti žádostivosti (*remedium concupiscentiæ*)

Pojetí cílů manželství tak zjevně navazuje na Augustinovu nauku o dobrech manželství, když bylo jako primární cíl manželství ponecháno dobro potomstva (*bonum prolis*) spočívající v plození a ve výchově dětí. Z Augustinovy nauky však už nebyla zahrnuta podřízená dobra ve vztahu k *bonum prolis*, a to *bonum fidei* zahrnující věrnost a nerozlučitelnost a *bonum sacramenti* zahrnující svátost a jednotu. Místo dvou podřízených dober dle Augustina se v CIC/1917 objevují dva nové sekundární (podružné) cíle manželství definované jako vzájemná pomoc a prostředek proti žádostivosti.

---

¹⁶ CIC/1917, kán. 1012.

¹⁷ CIC/1917, kán. 1013.

Obsahově ale lze dovést odkaz na Augustina i v těchto nových sekundárních cílech manželství, když vzájemná pomoc manželů i prostředek proti žádostivosti se materiálně nacházely v nauce sv. Augustina o jednotlivých dobrech jako součást a obsah dober podřízených.

Pojem dobra potomstva jako takový však kodex neobsahuje, nicméně byl dovozován z kán. 1086 § 2 CIC/1917¹⁸: „Vylučuje-li však jedna z obou stran nebo vylučují-li obě strany zřejmým projevem vůle samotné manželství anebo všechno právo na manželský úkon nebo nějakou podstatnou vlastnost manželství, uzavírají manželství neplatně.“

3.2.1. Vztah cílů manželství v CIC/1917

Už jen ze slovního vyjádření cílů obsažených v kán. 1013 § 1 je patrné jakési hierarchické uspořádání cílů manželství, když tyto nesou označení primární a sekundární (podružný) cíl.

Zásadní rozdílnost v postavení primárních a sekundárních cílů se však nachází v přístupu kanonického práva k jejich případné absenci v rámci institutu manželství, resp. při jeho uzavírání. Primární cíl nesměl být při uzavírání manželství vyloučen ani jedním z manželů, tedy oba museli manželství uzavírat za účelem zplození a výchovy dětí, neboť s absencí tohoto primárního cíle při uzavírání manželství CIC/1917 spojoval neplatnost manželství a nedovolenost uzavření manželství jako takového.¹⁹ Naopak opomenutí nebo absence sekundárních cílů při uzavírání manželství, a to jen jednoho nebo i obou, neměla na platnost či dovolenost uzavřeného manželství vliv. Primární cíl totiž mohl být naplněn i bez těchto sekundárních cílů, když sekundární cíle nebyly dle kodexu kanonického práva v žádném směru podmínkou pro cíl primární.²⁰

Cíle manželství dle CIC/1917 se tak nachází v hierarchickém postavení, když sekundární cíle jsou podřízeny primárnímu cíli a CIC/1917 s nimi v případě vyloučení při uzavírání manželství spojuje i odlišné následky. Hierarchický vztah cílů manželství, resp. vztah nadřazenosti plození a výchovy potomstva jako primárního cíle nad sekundárními cíli, můžeme odvozovat od Augustina, když dobro potomstva rovněž považoval za primární dobro manželství. Do jisté míry můžeme uvažovat i o navázání na Tomáše Akvinského, když tento také předkládal cíle v hierarchickém postavení

---

¹⁸ Srov. POLÍVKA, Šimon. Vývoj kanonického pojetí, s. 32.

¹⁹ CIC/1917, kán. 1081 § 2; kán. 1082 § 1.

²⁰ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, s. 30.

a formulace cílů vychází z jeho nauky, nicméně není v tomto dostatečně uchopen jeho personalistický prvek.

Kardinál Pietro Gasparri jakožto vedoucí komise zpracovávající CIC/1917 pak pojetí zplození a výchovy dětí jako primárního cíle vysvětloval právě navázáním na svatého Augustina a jeho tři dobra manželství. Sekundární cíle mají původ v Písmu, když ke vzájemné pomoci hovoří již kniha Genesis: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ (Gn 2,18), a k prostředku nebo léku na žádostivost najdeme odkaz v 1. listě Korintským: „Je-li jim zatěžko žít zdrženlivě, ať vstoupí v manželství, neboť je lepší žít v manželství než se trápit.“ (1 Kor 7,9). Prostředek proti žádostivosti jako jeden ze dvou sekundárních cílů Gasparri pojímá jako důsledek prvotního hříchu.²¹

Zajímavé však je, že schéma kodexu z roku 1913 ještě rozdělení cílů na prvotní a druhotný neobsahovalo, když stanovovalo, že cílem manželství není pouze zplození a výchova potomstva, ale i vzájemná pomoc a prostředek k ukojení žádostivosti. Uváděny tedy byly pouze cíle bez rozlišení jejich úrovně, kdy rozdělení na prvotní a druhotný se do znění kodexu dostalo právě až redakcí kardinála Pietra Gasparriho, a to zřejmě z důvodu zdůraznění dobra potomstva jako součásti manželského souhlasu a s tím spojené nemožnosti jeho vyloučení pro platné uzavření manželství.²²

Co se však ukázalo po vydání kodexu jako problematické, byla skutečnost, že ačkoli byl kladen důraz na dobro potomstva jakožto součást manželského souhlasu, kterým manželství vzniká, nebylo tím v úpravě CIC/1917²³ myšleno dobro potomstva ve své plnosti. Za vyloučení dobra potomstva zapříčiňující neplatnost bylo považováno toliko vyloučení manželského úkonu, potažmo práva na něj, nikoli však i vyloučení úmyslu dítě přijmout. Tedy pokud při uzavírání manželství bylo jedním nebo i oběma z manželů vyloučeno dobro potomstva ve smyslu manželského aktu, manželství nevznikalo, ale vyloučení úmyslu dítě přijmout týkající se i vyloučení početí nebo i usmrcení již počatého dítěte neplatnost nezpůsobovalo. Právní úprava tudíž umožňovala vyloučením početí potomstva jednat v rozporu ve vztahu ke splnění primárního cíle, ale zároveň k této situaci nestanovovala sankci neplatnosti. V návaznosti na situaci ve společnosti, zejména používání antikoncepčních prostředků, se však nedostatečnost úpravy ukázala jako velmi zásadní, na což musela reagovat jurisprudencie Římské roty a následně v návaznosti na tyto rozsudky i úprava v CIC. Postupně se tak objevoval posun v chápání vyloučení

---

²¹ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 30.

²² Srov. POLÍVKA, Šimon. *Vývoj kanonického pojetí*, s. 31–32.

²³ Viz CIC/1917, kán. 1086 § 2.

dobra potomstva, které se rozšířilo na celý proces plodnosti, tedy na zplození, početí i výchovu, nejenom na manželský akt spojení.²⁴

Cíle manželství a jejich vzájemný vztah dle CIC/1917 byly předmětem následných diskuzí vzniklých v souvislosti s rozvojem personalismu - primární cíl vnímán jako podstatný moment při uzavírání manželství a nemůže tak být žádným z manželů při uzavírání manželství vyloučen, ale neměl by být zdůrazňován na úkor sekundárního cíle, neboť zplození dětí a jejich výchova fakticky přichází až skrze společenství života manželů a vzájemnou pomoc mezi nimi (toto blíže rozvedeno v kapitole věnující se II. vatikánskému koncilu).

Jak bude zmíněno dále, v roce 1944 došlo Kongregací Posvátného officia k potvrzení jako primárního cíle v křesťanském pojetí manželství plození a výchovy dětí s tím, že zároveň došlo k potvrzení souvislosti sekundárního cíle s primárním a jeho závislosti na něm. Podle názorů některých teologů lze pak primární cíl manželství ztotožnit přímo se samotným manželstvím a vyloučení primárního cíle tak vylučuje manželství a dále že vyloučení primárního cíle sice způsobuje neplatnost manželství, avšak faktická neplodnost tento následek nemá, když v takovém případě stačí k platnému uzavření manželství naplnění sekundárních cílů manželství.²⁵

---

²⁴ Srov. POLÍVKA, Šimon. Vývoj kanonického pojetí, s. 32–35.

²⁵ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 32.

4. Encyklika *Casti connubii*

Encyklika *Casti connubii* (o křesťanském manželství) byla vyhlášena papežem Piem XI. na konci roku 1930. Stala se jednou ze stěžejních encyklik pojednávajících o manželství. Papež v ní zdůrazňuje hodnotu manželství jako svátosti a odmítá umělou kontrolu plodnosti a početí. Silně se dotýká tématu sexuální etiky a nutnosti ochrany lidského života počínaje okamžikem početí. Účelem sexuality je pak dle encykliky plodnost a dobro manželů, tedy manželský styk by měl být bez dalšího otevřený možnosti početí a zachovávat tak plodnost jako součást sexuality manželů.

Hned na úvod papež vyzdvihuje důstojnost manželství, které je základem rodiny i společnosti: „Kristus Pán, Syn Věčného Otce, vzav na sebe přirozenost padlého člověka, do památného svého úradku, jímž obrodil a vykoupil veškeré lidstvo, chtěl pojmuti – a to způsobem zvlášť význačným - také tento zdroj a základ veškerého života rodinného a tedy i společnosti lidské.“²⁶

Papež považuje za svou povinnost vyjádřit se k nesmírné svatosti křesťanského manželství, které je zpochybňováno a popíráno nejenom mezi nevěřícími. Obsahem encykliky je tak zejména povaha křesťanského manželství, jeho důstojnost a dobra z něho plynoucí pro rodinu i lidskou společnost.

Encyklika na více místech odkazuje na encykliku *Arcanum divinae sapientiae* papeže Lva XIII. hájící ustanovení manželství Bohem, jeho svátostnou důstojnost a nerozlučitelnost. Manželství bylo zabezpečeno a ukotveno Božími zákony a tyto zákony tak nejsou a ani nemohou být podřízeny zákonům lidským. Manželská dohoda uzavřená v rozporu s podstatnými vlastnostmi danými Božským právem by tak byla z pohledu církevního neplatná. Manželství jako zřízení Božské je sice vytvářeno svobodným souhlasem manželů, který je přijetím tohoto zvláštního manželského práva daného Bohem, ale na podstatě manželství dané Božími zákony manželé svým souhlasem ani jiným úkonem ničeho nemění. Mezi tyto ustanovené podstaty pak patří i dobra manželství stanovená Bohem. Skrz spojení duší je ale manželství nepřirovnatelně vznešenější než jiná spojení, neboť je činěno rozumem a vůlí a vytváří rodinné soužití.²⁷

Z hlediska cílů manželství je pak podstatná samostatně oddělená část – I. díl pojednávající o trojím požehnání manželství, který je už soudě dle názvu odkazem a navázáním na učení sv. Augustina, a věnuje se principům manželství a dobrům z něho

---

²⁶ CC 1.

²⁷ Srov. CC 5–10.

vyplývající. Mezi tři požehnání manželství pak encyklika řadí dítě, věrnost a svátostnou stránku manželství.

4.1. Trojí požehnání manželství

4.1.1. Dítě – plození a výchova potomstva

Potomstvo má mezi manželskými dobry prvenství²⁸, když sám Stvořitel v ráji při ustanovení manželství dává Evě a Adamovi, a skrze ně i všem manželům po nich, příkaz k šíření života: „Plodte a množte se a naplňte zemi.“ (1 Gn 1,28). Ostatně stejně to vyvodil i sv. Augustin z listu sv. Pavla Timoteovi.²⁹ Vznešenost tohoto poslání a zároveň dobra manželství se pak odráží v důstojnosti člověka a v jeho cíli daném Bohem – ctít ho a žít k jeho slávě, a to nejenom v životě pozemském. Bůh „chce, aby se lidé rodili ne pouze k tomu, aby existovali a naplňovali zemi, nýbrž mnohem více na to, aby byli ctiteli Božími, Jej poznávali a milovali a konečně požívali Ho bez konce v nebi“³⁰. Tento cíl převyšuje všechno a potomstvo je tak vzácným plodem manželství, daným Boží mocí za účasti manželů jakožto rodičů. Úkolem křesťanských manželů jakožto rodičů není pouze společenský rozměr plození a výchova dětí směrem k Bohu, ale jejich posláním je hlavně přivádět své potomstvo ke svatosti a službě Bohu. Své děti tak rodiče mají přivádět do Církve jako Matky všech dětí Božích, která je skrze křest obnoví a povznese k nadpřirozené spravedlnosti, aby se tak staly údy Kristovými a jednou vstoupily i do jeho slávy. Důstojnost křesťanských rodičů je pak dána i skrze děti, které jsou hřivnami od Boha svěřenými a dávají rodičům vznešenější smysl povýšený nad pozemské strasti.³¹

Zplozením se však dobro potomstva nevyčerpává, když k tomuto se neoddělitelně váže i jeho výchova. Bůh dal rodičům dítěte nejen schopnost a právo dát mu život, ale uložil i povinnost jej vychovat. Péče Boha o člověka a lidské pokolení tak má stále na paměti potřeby života nadpřirozeného. Rodiče započali dílo přírody plozením a mají zakázáno toto své nedokončené dílo opustit před splněním své povinnosti vést a vychovávat své děti, a to nejlépe v manželství, kde jsou manželé spojeni nerozlučným poutem a tím je zajištěna péče obou vč. jejich vzájemné pomoci.³²

---

²⁸ Srov. CC 12.

²⁹ 1 Tim 5,14. Zmíněno i výše v kapitole 1.1. věnující se nauce sv. Augustina.

³⁰ CC 13.

³¹ Srov. CC 13–15.

³² Srov. CC 16.

4.1.2. Věrnost – jedinnost, čistota, láska

V návaznosti na sv. Augustina je druhým dobrem manželství dobro věrnosti, jímž je myšlena vzájemná věrnost manželů v plnění práv a povinností dle manželské smlouvy. Tedy manželé by měli práva využívat a povinnosti plnit ve vztahu k sobě navzájem a nečinit nic, co by bylo v rozporu s touto smlouvou a tím i s Božím záměrem v manželství.³³

Věrnost manželství vyžaduje jedinnost manželství tak, jak byla založena Stvořitelem u prvního manželství, tedy pouze mezi jediným mužem a jedinou ženou. Tento prvotní zákon jednosti manželství stále platí, kdy i přes jeho dřívější rozvolnění a dispense je jeho původní a dokonalá jedinnost neporušeně obnovena a platná v plnosti³⁴, jak ostatně potvrdil i Tridentský sněm: „Že pak tímto poutem pouze dva se spojují a váží, tomu zřejmě učil Kristus Pán, když řekl: Nejsou tedy již dva, nýbrž jedno tělo.“³⁵

Posvátný manželský život má v souladu s Boží vůlí zůstat bez poskvrny, a to ve vztahu jakékoli nepočestnosti, tedy věrnost musí být zachována v činech, myšlenkách i žádostech. Encyklika pak v tomto směru odkazuje na slova Krista v Písmu: „Já však vám pravím, že každý, kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcizoložil ve svém srdci.“ (Mt. 5,28). Toto je Božím přirozeným a neměnným zákonem nezávislým na lidské vůli a manželé se tímto přirozeným zákonem musí snažit řídit, aby tak naplnili vůli Stvořitele úctou k Božimu dílu.³⁶

Věrnost se rozvíjí nejenom z čistoty, ale také z manželské lásky, která prostupuje všechny oblasti manželského života a je základem křesťanského manželství. Křesťanské manželství má být láskyplné a napojené na Boha, který sám je Láska. Manželskou lásku jako jakousi povinnost manželů připodobněnou k lásce Krista a Církve pak stanovuje i samotné Písmo³⁷. Nejedná se však o lásku smyslnou ani povrechní, nýbrž o opravdu hlubokou lásku vyvěrající z duše, projevovanou skutky lásky, mezi nimiž je v rodinném životě na prvním místě vzájemná podpora k utváření a zdokonalování plnosti duchovní. Manželé by si tak měli být podporou k růstu v lásce k Bohu a bližním: „Na těch dvou přikázáních spočívá celý Zákon i Proroci.“ (Mt 22,40). Manželé mají ve své lásce a svatosti následovat Krista jako nejvyšší vzor dokonalosti v Lásce a svatosti. Tuto

---

³³ Srov. CC 19.

³⁴ Srov. CC 20.

³⁵ Srov. CC 20.

³⁶ Srov. CC 21–22.

³⁷ Ef 5,25; srov. Kol 3,19.

manželskou vzájemnou podporu a pomoc k dokonalosti lze nazvat prvotní příčinou a důvodem manželství, pokud jej budeme posuzovat ve smyslu širším, společenském.³⁸

Láska musí být duší všech ostatních manželských práv a povinností, kdy jako normu této lásky lze použít slova sv. Pavla: „Muž ať prokazuje ženě, čím je jí povinen, a podobně i žena muži.“ (1 Kor 7,3). Rodina je poutem lásky manželů zpevněna a musí v ní zavládnout i řád lásky spočívající v nadřazenosti muže a poslušnosti a ochotě ženy v souladu s Písmem³⁹. Tím však není myšleno, že by manželka nebyla svobodná nebo by jí byla jakkoli ubírána její důstojnost, když tato má vznešenou úlohu manželky a matky a není pouhým příjemcem mužových příkazů, nýbrž že této se nedovoluje libovůle ve starosti o prospěch rodiny. Muž je pak v rámci těla rodiny hlavou a manželka srdcem, mající tak prvenství v lásce, kdy jedno bez druhého působí škodu celému tělu. Existují pak různé stupně a způsoby podřízenosti dané rozličnými okolnostmi, ale Bohem ustanovený a potvrzený zákon zřízení rodiny se nesmí zvrátit.⁴⁰

4.1.3. Svátostná stránka manželství

Velká dobra manželství jsou v encyklice doplňována a dovršována svátostí křesťanského manželství, čímž je myšlena nerozlučnost svazku a manželství jako účinné znamení milosti a posvěcení manželské smlouvy, které učinil Kristus. Nerozlučitelnost manželské smlouvy utvořené Bohem zdůraznil již Kristus svými slovy: „Takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ (Mt 19,6). Tato nerozlučnost se vztahuje na každé pravé manželství, nejenom křesťanské, neboť byla dána již při ustanovení manželství v řádu stvoření. Ačkoli byla nedotknutelnost tohoto zákona nerozlučitelnosti Mojžíšem zmírněna, toto zmírnění však Kristus odvolal a v plnosti obnovil prvotní zákon. Manželství v řádu přirozeném bylo Bohem zřízeno jako trvalé a nerozlučné, když v uzavřeném manželství trvá pouto ustanovené a upevněné právem Božím, které je nerozlučitelné státní mocí. Pokud se tedy uzavře opravdu platné manželství, je vždy spojené tímto trvalým poutem, protože bez něj by spojení nebylo manželství a bylo by v rozporu s přirozeným Božím zákonem. Výjimky z tohoto zákona (např. pro nedokonané manželství) pak nelze chápat jako narušení tohoto zákona, protože i tyto výjimky jsou součástí práva Božského. Na manželství uzavřené a dokonané, ve kterém se vždy uplatní Bohem daná bezpodmínečná pevnost a nerozlučnost, výjimky nedopadají.

---

³⁸ Srov. CC 23–24.

³⁹ Ef 5,22–23.

⁴⁰ Srov. CC 25–30.

Tato nerozlučnost má vnitřní důvod v nadpřirozeném významu manželství, když zračí dokonalé spojení Krista a Církve, které, dokud Kristus bude žít a Církev skrze něj, nebude moci být ze své podstaty mezi nimi rozloučeno.⁴¹

Z nerozlučnosti manželství pak plynou další dobra, a to požehnání pro manžele samotné, pro děti i pro společnost jako takovou. Manželé dostávají svým odevzdáním a splynutím duší v nerozlučitelném svazku jistotu, záruku bezpečí a ochranu před svody vnitřními i vnějšími. Nerozlučitelnost vede i k zachování důstojnosti obou manželů a nepřetržitě nabádá k vzájemné pomoci a podpoře k dosažení vyšších a trvalých hodnot. Dětem pak nerozlučný svazek rodičů poskytuje ochranu a napomáhá i k jejich výchově, když tyto povinnosti nesou manželé společně a jsou si neustále nápomocní. Společnost dostává v pevném svazku manželů řád spočívající v jejich bezúhonné mravnosti a počestném životě, který ve výsledku zabezpečuje i štěstí a blaho státu.⁴²

Dobro svátosti pak v sobě kromě nerozlučitelné pevnosti manželství zahrnuje i svátostnou stránku manželství. Kristus povýšil manželství věřících na svátost a učinil jej tak znamením a zdrojem milosti, kterou jsou manželé posvěceni. Svátostná stránka je pak s manželstvím mezi křesťany spojena neoddělitelně, tedy pokud je uzavřeno pravé manželství mezi křesťany, toto se stává již s tím současně i svátostí. Svátostnost manželství manželům přináší a rozhojňuje milost posvěcující i zvláštní dary uschopňující manžele k uskutečňování a plnění všeho k manželství se vztahujícího. Manželé však musí přijatou milost posvěcující rozvíjet a s ní spolupracovat, aby tak byla milost užitečnou, posilnila je a naplnila. Věřící spojení manželským poutem nikdy nemohou být zbaveni svátostné pomoci a pouta manželského, kdy se i díky této posile mají ze všech sil snažit, aby jejich manželství bylo vždy obrazem Krista a Církve, tedy mají se nestále snažit připodobňovat tomuto tajemství nejdokonalejší lásky.⁴³

4.2. Shrnutí encykliky ve vztahu k cílům a dobrům manželství

Dle encykliky *Casti connubii* je primárním účelem (cílem) manželství potomstvo, a to nejenom samotné plození, ale i výchova potomstva směrem k církvi, svátosti a spáse, když výchova se s plozením neoddělitelně pojí a bez ní není dobro potomstva plně vyčerpáno. Encyklika tak rozvádí dobra potomstva dle nauky sv. Augustina, tyto považuje za cíle manželství a zároveň dává plození a výchově potomstva prvenství

---

⁴¹ Srov. CC 31–36.

⁴² Srov. CC 37.

⁴³ Srov. CC 38–43.

před dalšími cíli manželství, a to v souladu s CIC/1917⁴⁴. Dle Pia XI. pak Augustinova nauka o manželství představuje jasný a vyčerpávající přehled učení o křesťanském manželství.⁴⁵

Věrnost jako druhé z dober manželství vyžaduje jedinnost manželství spojenou s opravdovou věrností a čistotou a zahrnuje v sobě i manželskou lásku a poslušnost. Manželská láska jako součást věrnosti se pak projevuje ve vzájemné pomoci a opoře manželů směřující k utváření a zdokonalování vnitřního duchovního člověka a k plnosti lásky a svatosti. Tuto vzájemnou podporu manželů encyklika uvádí jako prvotní příčinu a důvod manželství v širším smyslu, čímž myslí smysl společenský, daný utvořením společenství a pospolitosti života manželů, přičemž manželství v užším smyslu chápe jako zřízení k řádnému zplození a výchově potomstva. Tedy ačkoli vzájemnou podporu jako součást věrnosti vnímá jako důvod manželství v širším společenském smyslu, účel manželství spočívající v plození a výchově potomstva encyklika spojuje s manželstvím úžeji. Tento širší smysl manželství zahrnující věrnost (obsahem pomoc a čistota) a užší smysl zahrnující plození a výchovu dětí tak svým způsobem koresponduje i s pojetím cílů manželství v CIC/1917, který stanovuje plození potomstva a jeho výchovu jako prokreativní cíl primární a věrnost obsahově dle encykliky jako cíl sekundární.

---

⁴⁴ Viz CIC/1917, kán. 1013 § 1.

⁴⁵ Srov. CC 3.

5. Vybrané dokumenty II. vatikánského koncilu

II. vatikánský koncil probíhající v letech 1962-1965 měl za cíl modernizovat a přizpůsobit katolickou církev změnám a výzvám současného moderního světa. Nauka zakotvená II. vatikánským koncilem však není, i přes svou místy značnou rozdílnost, od dosavadní nauky magisteria odtržena, ale naopak na tuto navazuje a upravuje ji. Kontinuita s dosavadní naukou je patrná i z odkazů v jednotlivých dokumentech, tedy předkoncilní nauka magisteria je pramenem a východiskem nauky II. vatikánského koncilu. Během koncilu bylo vytvořeno 16 dokumentů, z toho 4 konstituce, 9 dekretů a 3 deklaráce, přičemž zásadní koncilem provedené reformy církve a závěry koncilu se následně promítly i do znění nového Kodexu kanonického práva z roku 1983.

Nauka o manželství přijatá v rámci II. vatikánského koncilu reaguje na změnu ve vnímání manželství a otázek s ním spojených. V předkoncilním období totiž docházelo k výraznému posunu ve vnímání manželství a jeho účelu, a to zejména vlivem Edmunda Husserla, Maxe Schelera a Dietricha von Hildebranda, kteří manželské spojení nechápali jen jako účel pro plození potomstva, ale viděli význam už v něm samotném, neboť manželské spojení je ve své podstatě výrazem manželské lásky a jejího naplnění. Manželské intimní soužití jako výraz manželské lásky a jejího naplnění připodobněné k lásce Krista a Církve tak má účast na sakramentálním významu manželství.⁴⁶ Nicméně Posvátné ofícium (*Suprema Sacra Congregatio Sancti Officii*) v roce 1944 v *Acta Apostolicæ Sedis* tento pohled odmítá a jednoznačně potvrzuje nauku, že přednostním a primárním účelem manželství je potomstvo.⁴⁷ Na II. vatikánském koncilu se pak objevovaly jak hlasy pro zachování tradičního pojetí hierarchického uspořádání dober s primárním cílem plození a výchovy potomstva vycházejícího z nauky sv. Augustina a zakotvené v CIC/1917, tak i ve výsledku početnější hlasy pro změnu v tomto pojetí se zohledněním personalistického pohledu na manželství jakožto vzájemného láskyplného manželského vztahu mezi manželi. Pro nauku II. vatikánského koncilu ve vztahu k účelu (cílům) manželství se proto nakonec stalo charakteristické právě rozvinutí personalistického postoje vedle do té doby upřednostňovaného postoje prokreativního, když manželství nelze redukovat jen na biologické zachování potomstva.

Nauka o manželství II. vatikánského koncilu však není žádnou komplexní naukou o manželství, ale zakotvuje zásadní otázky nauky v návaznosti na vývoj světa, na poměry

---

⁴⁶ Srov. DOLISTA, Josef. *Naděje vložena do manželství*, s. 135.

⁴⁷ Srov. KAŠNÝ, Jiří. Kanonické souvislosti k diskusi o cílech manželství. *Studia Theologica* 2005, roč. 7, č. 4, s. 64.

ve společnosti, a nové poznatky v oblasti teologie a humanitních věd. Jak se uvádí v GS: „Koncil proto zamýšlí objasnit některé body církevní nauky, aby tak poučil a posílil křesťany a všechny lidi, kteří se snaží hájit a podporovat původní důstojnost a vynikající posvátnou hodnotu manželského stavu.“⁴⁸

Nauka o manželství se objevuje ve více dokumentech II. vatikánského koncilu, nejvíce je však rozvedena v dogmatické konstituci *Lumen Gentium* a především v pastorální konstituci *Gaudium et spes*. Proto budou tyto dva dokumenty rozvedeny podrobněji, a to právě se zaměřením na výše uvedený posun v chápání manželství i jeho cílů.

5.1. Lumen Gentium

Lumen Gentium (Světlo národů) je dogmatickou konstitucí o církvi, a to o církvi samotné (*ad intra*). Nauka o manželství se vyskytuje na několika místech dokumentu, zejména v čl. 11, čl. 34, čl. 35 a čl. 41.

Dle konstituce je manželství mezi křesťanskými manželi svátostí, která odráží tajemství jednoty a plodné lásky mezi Kristem a církví, kdy na tomto tajemství se manželé podílí. „Svátost jim dává sílu, aby si navzájem pomáhali k svátosti manželským životem i přiváděním dětí na svět a jejich výchovou. Tak mají v Božím lidu vlastní dar, který odpovídá jejich způsobu života a stavu.“⁴⁹ Konstituce zde tak dává manželský život a plození dětí a jejich výchovu na stejnou úroveň ve způsobech vzájemné pomoci manželů ke svatosti, jakožto dar vlastní jejich stavu. Z manželství vzniká rodina, kdy z ní zrození noví členové společnosti se při křtu stávají Božími dětmi a neustále se tak zachovává Boží lid. V této „rodinné církvi“ mají být rodiče svým dětem prvními hlasateli víry, a to slovem i příkladem, a podporovat jejich vlastní povolání. Křesťanští manželé jsou v tomto povolání a stavu vybaveni velkými prostředky spásy a Pán je touto jejich cestou volá k dokonalé svatosti.⁵⁰

Ježíš Kristus pak manžele oživuje svým Duchem a povzbuzuje ke každému dobrému a dokonalému dílu, neboť jim jako laikům dává podíl na svém kněžském úřadu. Manželé zasvěcení Kristu a posvěcení Duchem svatým jsou tak povoláni a vybaveni dary a plody Ducha. Jejich manželský a rodinný život, jejich skutky, modlitby i těžkosti, jsou-li konány

---

⁴⁸ GS 47.

⁴⁹ LG 11.

⁵⁰ Srov. LG 11.

v Duchu a snášeny s trpělivostí, jsou tak duchovními oběťmi Bohu milými skrze Ježíše Krista. Tím manželé zasvěcují svět Bohu, když jednají svatě jako jeho citelé.⁵¹

Evangelium se v každodenním životě, rodinném i společenském, šíří i skrze laiky, kteří se mají stát hlasateli víry. Zde se pak pro tento úkol vyzdvihuje manželský a rodinný život jako cenný životní stav posvěcený zvláštní svátostí. „Tam se koná praktický nácvik zvláštní laického apoštolátu a tam je i jeho znamenitá škola, když křesťanské náboženství prostupuje všechny projevy života a den ze dne je více přetvořuje. Tam mají manželé své vlastní povolání v tom, že jsou sobě navzájem i dětem svědky Kristovy víry a lásky.“⁵²

Křesťanští manželé a rodiče se mají po celý život vzájemně milovat věrnou láskou a podporovat se v milosti, děti od Boha přijmout s láskou a učit je křesťanskou nauku a ctnosti evangelia.⁵³ „Takto dávají všem příklad vytrvalé a velkodušné lásky, budují společenství lásky, stávají se svědky a spolupracovníky plodnosti matky církve a jsou znamením a účastníky lásky, jíž Kristus miloval svou snoubenku a obětoval se za ni.“⁵⁴

Konstituce *Lumen Gentium* tak manželství stanovuje jako celoživotní společenství založené na věrnosti a lásce připodobněné lásce Krista a církve, čímž dává důraz na jednotu a nerozlučitelnost i svátostnost manželství. Tajemstvím jednoty a plodné lásky je pak myšleno společenství osob založené na lásce (jednota) otevřené potomstvu (plodná láska). Cíle manželství podle konstituce přesahují čistě přirozenou rovinu, když manželé si mají pomáhat ke svatosti manželským životem i plozením dětí a jejich výchovou. Manželský život a plození dětí a jejich výchova jsou tak dány jako způsoby rovnocenné, vedoucí skrz vzájemnou pomoc manželů ke svatosti. Manželé tedy mají i povinnost výchovy svých dětí k Bohu, kdy ve vztahu k dětem vystupují jako hlasatelé víry slovem i příkladem a stávají se sobě navzájem i dětem vzorem víry a lásky, přičemž pro tento úkol jsou posvěceni zvláštní svátostí danou v manželství.

5.2. *Gaudium et spes*

Gaudium et spes (Radost a naděje) je pastorální konstitucí o církvi v dnešním světě, tedy o církvi navenek a ve světě (*ad extra*). Jejím obsahem je vztah církve a okolního světa, jemuž se chce církev otevřít. Konstituce se ve své první části věnuje církvi a povolání člověka, jeho důstojnosti a poslání ve světě, ve druhé části pak otevírá pět konkrétních

---

⁵¹ Srov. LG 34.

⁵² Srov. LG 35.

⁵³ Srov. LG 41.

⁵⁴ LG 41.

problémů dnešního světa z pohledu církve. Nauku o manželství a jeho cílech konstituce obsahuje v rámci této druhé části v kapitole první pod názvem Jak podpořit důstojnost manželství a rodiny. Tato kapitola odpovídá článkům 47 až 52 konstituce. Koncilní text o manželství obsažený v těchto šesti článcích je pojímán personalisticky a existenciálně, což představuje zásadní zlom. Manželství už není primárně vnímáno jako pohlavní společenství za účelem plození a výchovy potomstva, nýbrž je zde vnímáno i jako společenství života a lásky.⁵⁵

Konstituce nejdříve uvádí důvody nutnosti zakotvení nauky o manželství, když vyjadřuje silnou kritiku poměrů současného manželství a rodiny, jejich důstojnosti a stavu, které jsou mj. ovlivněny hlubokými proměnami dnešní společnosti a jejími poměry. Manželství a rodina nejsou a nemohou být starostí pouze církve, když s dobrým stavem manželského a rodinného společenství těsně souvisí i stav lidské společnosti. Manželství je společenstvím lásky a manželé a rodiče v něm mají vznešený úkol.⁵⁶

Manželství je součástí Božího přirozeného zákona, přičemž se jedná o „důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi“⁵⁷. Tento manželským úkonem vzájemného darování a přijetí vzniklý stav jakožto „posvátný svazek nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti. Sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra a rozličné cíle“⁵⁸.

Ohledně zaměření manželství se pak uvádí: „Svou přirozenou povahou jsou manželství a manželská láska zaměřeny k plození a výchově dětí, což je vrchol a koruna manželské lásky.“⁵⁹ Zároveň ale konstituce smysl ustanovení manželství nevnímá jen v důvodu plození:

„Manželství ovšem nebylo ustanoveno jen kvůli plození; ale už sama povaha nerozlučného svazku mezi osobami a prospěch dětí vyžadují, aby se spořádaně projevovala, rozvíjela a zrála i vzájemná láska mezi manželi. Proto, i když chybí často tak žádané potomstvo, manželství jako pospolitost a společenství celého života trvá a zachovává si svou hodnotu a nerozlučnost.“⁶⁰

---

⁵⁵ Srov. ŠRAJER, Jindřich; KOLÁŘOVÁ, Lucie. *Gaudium et spes padesát let poté*. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 181.

⁵⁶ Srov. GS 47.

⁵⁷ GS 48.

⁵⁸ GS 48.

⁵⁹ GS 48; GS 50.

⁶⁰ GS 50.

Důraz se pak klade i na úplnou manželskou věrnost a nerozlučitelnou jednotu jakožto požadavek tohoto důvěrného sjednocení a darování manželů a také dobra dětí.

„Jelikož křesťanská rodina vzhází z manželství, jež je obrazem úmluvy lásky mezi Kristem a církví i účastí na ní, má přispívat k poznání živé Spasitelovy přítomnosti ve světě a pravé povahy církve jak manželskou láskou, velkomyslnou plodností, jednotou a věrností, tak i láskyplnou spoluprací všech členů.“⁶¹

Manželské lásce koncil stanovuje vlastní hodnotu nezávisle na jejím tělesném projevu a činí ji důležitou součástí rozměru manželství, kdy je „schopna dodat tělesným i duševním projevům zvláštní důstojnost“, neboť ji „Pán ozdravil, zdokonalil a povýšil tuto lásku zvláštním darem své milosti a lásky“⁶². Tato manželská láska je posilována skrze svátost a „je pozdvižena k účasti na božské lásce; vykupitelskou silou Kristovou a spásonosným působením církve se usměrňuje a obohacuje, aby manželé byli účinně vedeni k Bohu a dostalo se jim pomoci a posily v jejich vznešeném úkolu otce a matky“⁶³.

Manželský akt, i v návaznosti na povýšení hodnoty manželské lásky s ním spojené, koncil nechápe jako prostředek ochrany proti žádostivosti nebo jen jako akt plození. Naopak říká, že „tato láska se jedinečně vyjadřuje a dovršuje v úkonu, který je manželství vlastní. Proto skutky, jimiž manželé dosahují důvěrného a čistého sjednocení, jsou čestné a důstojné; jsou-li prováděny způsobem hodným člověka, vyjadřují a prohlubují vzájemné darování, jímž jeden druhého radostně a vděčně obohacuje.“⁶⁴

Děti jsou dle konstituce korunou manželské lásky⁶⁵ i nejvzácnějším darem manželství a rodičům přinášejí mnoho dobrého. Dobro potomstva se tak stává dobrem manželů, k čemuž konstituce i uvádí: „Proto správné pěstování manželské lásky a celý způsob rodinného života, jenž z něho vzniká – ostatní cíle manželství se tím nechtějí snižovat –, vyústí v pevné odhodlání manželů spolupracovat s láskou Stvořitele a Vykupitele, který skrze ně stále rozšiřuje a obohacuje svou rodinu“⁶⁶, a dále: „Děti jako živoucí údy rodiny přispívají svým způsobem k posvěcení rodičů.“⁶⁷

---

⁶¹ GS 48.

⁶² GS 49.

⁶³ GS 48.

⁶⁴ GS 49.

⁶⁵ Uvedeno již výše, nachází se v GS 48.

⁶⁶ Srov. GS 50.

⁶⁷ GS 48.

Manželé při plnění svého úkolu dávat život a vychovávat spolupracují s láskou Boha Stvořitele. Bůh svěřil lidem úkol udržovat život, který by se tak měl chránit už od početí, a manželé musí k tomuto úkolu přistupovat odpovědně:

„Pohlavnost u člověka a lidská plodivá schopnost podivuhodně vyniká (...); proto úkony manželskému životu vlastní, pokud zachovávají pravou důstojnost člověka, je třeba mít ve velké úctě. Když tedy běží o to, jak uvést v soulad manželskou lásku s odpovědným sdělováním života, nezávisí mravní povaha jednání jen na upřímném úmyslu a zhodnocení pohnutek, ale musí se určovat objektivními měřítky, vzatými z přirozenosti lidské osoby a jejích činů; tato měřítka uchovávají celý smysl vzájemného darování i lidského plození v ovzduší pravé lásky.“⁶⁸

Koncil zdůrazňuje potřebu odpovědného rodičovství, kdy se mají manželé přizpůsobovat Božímu zákonu a ne jednat podle své vůle, když Boží zákon ukazuje plný smysl manželství vedoucí k pravé lidské dokonalosti⁶⁹, a zároveň připomíná, „že mezi Božími zákony, týkajícími se na jedné straně předávání života a na druhé straně pěstování pravé manželské lásky, nemůže být skutečný rozpor.“⁷⁰

Rodina jako škola bohatěji rozvinutého lidství k dosažení plnosti svého života a poslání potřebuje sdílení, dorozumění a spolupráci rodičů při výchově dětí, kdy rodičům se musí zajistit právo děti mít a vychovávat je v rodině. Odborníci ve vědě pak mohou být prospěšní manželství, budou-li se snažit lépe objasnit předpoklady mravně nezávadného řízení porodnosti.⁷¹ Koncil tak dává jasně najevo nutnost řešení otázek spojených s regulací plodnosti a porodnosti, a to zejména s ohledem na zvětšující se problémy rodin.

Jak je patrné z obsahu *Gaudium et spes*, význam manželství již nově výslovně není dán pouze účelem spočívajícím v plození a výchově potomstva a tento ani není nadřazen, když plození nelze vnímat odděleně nebo v určitém smyslu důležitěji než samotné společenství lásky manželů. Obě tyto součásti manželství musí být pojímány jako nedělitelný celek.⁷² Dobro manželů i dobro potomstva tak vytváří nerozlučitelné spojení a oba tyto cíle tvoří i podstatu manželství. Konstituce v rámci dober už neuvádí sekundární cíl dle CIC/1917 jakožto prostředek proti žádostivosti. Koncilní texty tak

---

⁶⁸ GS 51.

⁶⁹ Srov. GS 50.

⁷⁰ GS 51.

⁷¹ Srov. GS 52.

⁷² Srov. ŠRAJER, Jindřich; KOLÁŘOVÁ, Lucie. *Gaudium et spes padesát let poté*, s. 201.

potvrzují přirozené zaměření manželství a manželské lásky k plození a výchově potomstva a pohled rozšiřují ještě o zaměření k dobru manželů, kdy už ale neoznačují personální ani prokreativní cíl za primární či sekundární. Plození a výchova tak tvoří součást dobra manželů, které je zase ze své podstaty objektivně zaměřeno na plození a výchovu dětí. Cíle nebo též dobra manželství vyjádřená v konstituci *Gaudium et spes* tak nastavují nový pohled vycházející z učení některých teologů předkoncilního období uvedených výše, který je biblicky a dynamicky zdůvodněným pojetím zahrnujícím i vědecké poznatky.⁷³

Manželství vyjádřené jako trvalé společenství lásky, vztah vzájemného sebedarování manželů v lásce, zahrnuje různá dobra a cíle, ale stejného významu. Manželské tělesné spojení slouží i jako způsob prohloubení a projevení manželské lásky, což mu dává vlastní hodnotu a činí jej mravným. Manželská plodivá láska se pak podílí na díle Stvořitele, kdy i z tohoto důvodu nesmí být plodivý aspekt manželské lásky záměrně mařen, a manželé by měli k této své schopnosti předávat život přistupovat odpovědně. Nauka vyjádřená v *Gaudium et spes* klade důraz na personální aspekt manželství, který byl do té doby upozadován, připisuje zvláštní hodnotu a důstojnost manželské lásce a sexualitě (manželské lásce vlastní a skrze ní vyjádřené) a zároveň potvrzuje potřebu odpovědného přístupu k plození.⁷⁴

---

⁷³ Srov. ŠRAJER, J.; KOLÁŘOVÁ, L. a kol. *Gaudium et spes padesát let poté*, s. 181.

⁷⁴ Srov. SKALICKÝ, Karel. *Radost a naděje: církev v dnešním světě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 277.

6. Encyklika *Humanæ vitæ*

Encyklika *Humanæ vitæ* (Lidský život) o správném předávání lidského života byla vydána papežem Pavlem VI. dne 25. července roku 1968. Encyklika prohlubuje nauku o manželství a rodině v linii II. vatikánského koncilu, kdy se zaměřuje na lásku mezi manželi a odpovědné rodičovství, a to v souladu s pohledem katolické církve na sexualitu a rodičovství. Stejně jako papež Pius XI. v encyklice *Casti connubii* i Pavel VI. v encyklice *Humanæ vitæ* odmítá způsoby regulace porodnosti a plodnosti, jejichž cílem je úmyslné přerušování procesu plození nebo zabránění početí. Manželé by měli jednat v souladu s mravními zásadami a zachovávat Bohem stanovený řád, tedy mohou případně v souladu s učením církve využít přirozených cyklických změn plodnosti - využít metod přirozeného plánování rodičovství. Papež Pavel VI. se ve svém uvažování v rámci encykliky opírá o celostní pohled na člověka a na manželskou lásku.⁷⁵

Manželství ustanovil Bůh Stvořitel pro uskutečnění svého plánu lásky. Předávání života je důležitým úkolem, při němž manželé svobodně a odpovědně spolupracují s Bohem Stvořitelem: „Proto manželé prostřednictvím vzájemného sebedarování, které je pro ně specifické a které je vyhrazeno pouze jim, směřují k vytvoření společenství osob, ve kterém se navzájem zdokonalují a spolupracují s Bohem na tvoření a výchově nových živých bytostí.“⁷⁶

Charakteristické známky a požadavky manželské lásky jsou pak dle papeže Pavla VI. tyto:

- láska plně lidská – Nejde o projev smyslový, založený na pudech a citech, ale hlavně o projev svobodné vůle jakožto duchovní složky, na jejímž základě má manželská láska růst k jednotě ducha i srdce, aby tak manželé mohli společně dospět k lidské dokonalosti;
- láska úplná – Manželé vše vzájemně sdílejí bez ohledu na vlastní pohodlí, milují se pro ně samé a radují se z dávání sebe samých k obohacení druhého;
- láska věrná a výlučná až do smrti – Věrnost je vznešená, záslužná a nejen ve shodě s přirozeností manželství, ale také zdrojem hlubokého a trvalého štěstí;

---

⁷⁵ Srov. JAN PAVEL II., papež. *Úvahy nad encyklikou Humanæ Vitæ: manželská morálka a spiritualita*. Olomouc: Cesta, 1991, s. 15.

⁷⁶ HV 8.

- láska plodná – Manželská láska se neomezuje na společenství manželů, ale usiluje o pokračování, je zacílena k plození.⁷⁷

Tato láska tak od manželů žádá uvědomění si jejich poslání k odpovědnému rodičovství. S tím souvisí z biologického hlediska znalost přirozených pochodů předávání lidského života a zralá úvaha týkající se rozhodnutí dočasně dítě nemít či přijmout větší počet dětí s ohledem na tělesné, ekonomické, psychologické či sociální podmínky manželů. Manželé však při předávání života nemohou jednat dle vlastního svévolného úsudku, ale musí respektovat správnou hierarchii hodnot (povinnosti vůči Bohu, sobě navzájem, vůči společnosti) a jednání přizpůsobovat Božímu stvořitelskému plánu, když v objektivním mravním řádu ustanoveném Bohem má odpovědné rodičovství kořeny.⁷⁸

Manželský styk je oprávněný i pokud z příčin nezávislých na vůli manželů nemůže být plodný, avšak manželé by měli zachovávat normy přirozeného zákona, tedy aby v souladu s učením církve „každý manželský styk zůstal sám o sobě vnitřně otevřený k předávání lidského života“⁷⁹.

Papež zdůrazňuje neoddělitelnost jednoty lásky a plodnosti jakožto nerozlučného spojení dvou významů manželského styku, přičemž vzájemné propojení obou významů nesmí člověk svévolně narušit. Pavel VI. tak osvětluje vnitřní vztah mezi manželskou láskou a plozením života, kdy při zachování jejich významu je manželský styk projevem této vzájemné a pravé manželské lásky a zároveň míří k rodičovství.⁸⁰ Hluboké, tajemné spojení mezi manželskou láskou a početím nového života tak musí být chápáno jako princip přetékanosti, nikoli jako pouhá instrumentální souvislost. V opačném případě by se totiž manželský styk mohl jevit pouze jako prostředek pro plození dětí.⁸¹

Při úkonu vzájemné lásky při manželském styku by pak neměla být snižována nebo omezována možnost předávání života, když plodnost člověka ze své přirozenosti směřuje právě k plození lidského života a má tak počátek v Bohu, neboť když „někdo užívá tohoto Božího daru a přitom i jen částečně maří jeho význam a účel, jedná proti přirozenosti muže a ženy a proti jejich nejintimnějšímu vztahu, a tudíž se vzpírá také Božímu záměru a jeho svaté vůli“⁸². Maření významu a účelu předávání života je v encyklice *Humanae*

---

⁷⁷ Srov. HV 9.

⁷⁸ Srov. HV 10.

⁷⁹ HV 11.

⁸⁰ Srov. HV 12.

⁸¹ Srov. HILDEBRAND, Dietrich von. *25 let "Humanae vitae" jako znamení odporu*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1999, s. 26.

⁸² HV 13.

vitae tedy označeno jako vzepření se Božím záměru a jeho vůli. Lidé využívající prostředky k zamezení plodnosti či porodnosti tak jednají v přímém rozporu s plánem Božím lásky uskutečněným ve stvoření.

V encyklice *Humanæ vitæ* je znovu zdůrazněn a prohlouben neoddělitelný vztah lásky manželů a plodnosti, což je de facto i analogií ke vztahu cílů, či řekněme účelů manželství ustanovených v rámci II. vatikánského koncilu. Dobrem manželů lze chápat jejich vzájemnou lásku zaměřenou při manželském styku k plození. Tento rozměr plození pak musí zůstat zachován, neboť jeho umělým zamezením by došlo k narušení významu manželského úkonu, což by bylo v rozporu s Božím záměrem.

Na tuto encykliku pak navázaly další církevní dokumenty, zejména pak exhortace *Familiaris consortio* papeže Jana Pavla II. a dále např. encyklika *Deus caritas est* papeže Benedikta XVI.

7. Kodex kanonického práva 1983 – CIC

Jakási „reforma“ uvnitř katolické církve započatá II. vatikánským koncilem měla dopady i do kodifikovaného kanonického práva. Samotný záměr podrobit dosavadní Kodex kanonického práva publikovaný v roce 1917 revizi a doplnit jej, neboť s ohledem na směřování katolické církve jej bude nutné zásadním způsobem přepracovat, pak vzešel již v roce 1959 od papeže Jana XXIII., tedy těsně před zahájením II. vatikánského koncilu. V průběhu koncilu vzniklé dokumenty jsou ze své povahy jakýmsi ideovými východisky pro navazující normotvorbu, proto z nich nový kodex kanonického práva z roku 1983 z velké části vychází. Nejen během koncilu, ale i po něm pak byly v návaznosti na koncilní rozhodnutí vydávány související dílčí právní předpisy, často s přechodnou účinností.

Nový kodex promulgoval papež Jan Pavel II. dne 25. ledna 1983 apoštolskou konstitucí *Sacrae disciplinae leges* (Zákony posvátné disciplíny) a tento kodex následně nabyl platnosti a účinnosti na 1. neděli adventní, dne 27. listopadu 1983. Tímto dnem přestal platit CIC/1917, když dle kán. 6 nového kodexu se počátkem platnosti tohoto nového kodexu ruší CIC vyhlášený r.1917 a mj. také jiné zákony odporující předpisům tohoto kodexu.⁸³

CIC je ve vztahu k CIC/1917 zcela přepracovaným dokumentem s velkými odlišnostmi, a to svým obsahem i strukturou. Rekodifikace zákonů obsažených v CIC/1917 se nesla v duchu II. vatikánského koncilu, nový CIC je tak z velké části inkorporací II. vatikánského koncilu do kodifikovaného kanonického práva.

Kán. 1 CIC pak stanovuje, že „kánony tohoto kodexu se vztahují jen na latinskou církev“⁸⁴.

7.1. Úprava manželství v CIC

Manželství je v rámci CIC upraveno ve IV. knize (Posvěcující služba církve), části I. (Svátosti), ve Stati VII. členěné na 10 hlav, tedy v kánonech 1055 až 1165.

Chápání manželství v rámci katolické teologie vychází zejména z křesťanské soteriologie a antropologie. Bůh ustanovil manželství a rodinu už při samém stvoření a obě instituce jsou vnitřně zaměřeny k naplnění v Kristu⁸⁵, tedy je kladen důraz

---

⁸³ Srov. CIC, kán. 6.

⁸⁴ CIC, kán. 1.

⁸⁵ Srov. FC 3.

na posvátný charakter manželství vtisknutý již Stvořitelem, zaměřený k naplnění v Kristu a uchovávaný působením Ducha svatého. Zároveň je v katolické teologii patrné chápání člověka jako jednotlivce i jako součásti občanské a náboženské společnosti. Manželství je dílem a darem Stvořitele, který mu určil i základní vlastnosti. Tyto aspekty spadají do přirozeného práva a vztahují se tak na všechna manželství, a to bez rozdílu (platí i pro manželství nevěřících). Mezi tyto základní vlastnosti určené Stvořitelem patří podstatné vlastnosti manželství (jednota a nerozlučitelnost) a jeho společenský (zejména cíle manželství) i personální význam (hluboký, intimní vztah muže a ženy).⁸⁶

Manželství pokřtěných je pak z pohledu božského práva posvátnou skutečností, znamením nové a věčné smlouvy, jímž jsou manželé účastni na samotné lásce Krista:

„Manželství pokřtěných je takto skutečným znamením nové a věčné smlouvy, potvrzené Kristovou krví. Duch, kterého vylévá Pán, dělá srdce novým a uschopňuje muže i ženu, aby se navzájem milovali, tak jako Kristus miloval nás. Manželská láska tím dosahuje plnosti, ke které je vnitřně určena. Stává se totiž zvláštním, specifickým způsobem, jímž jsou manželé účastni na samotné lásce Krista, který se obětoval na kříži, a jsou povoláni, aby z této lásky žili.“⁸⁷

Úprava současného kodexu kanonického práva pak tyto aspekty a prvky teologie manželství zakotvuje ve svém znění, kterým stanovuje nejen jejich definice, ale i ochranu, podmínky realizace a další.

Podstatným teologickým východiskem pro normativní úpravu CIC ve vztahu k přirozenému zaměření manželství a jeho podstatným vlastnostem je pak pasáž o manželství a rodině v pastorální konstituci II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes*.⁸⁸

Jakési technické minimum pojmu manželství obsahuje stručně kánon 1096 § 1: „Ke vzniku manželského souhlasu je nutné, aby strany přinejmenším věděly, že manželství je trvalým svazkem mezi mužem a ženou, zaměřeným k počtí dětí skrze jakousi sexuální spolupráci.“⁸⁹ Manželství je tedy trvalým svazkem mezi mužem a ženou zaměřeným k počtí dětí skrze jakousi sexuální spolupráci. Přesnější definici, zejména ve vztahu k přirozenému zaměření manželství, pak uvádí kánon 1055 CIC, nicméně přímá legální definice manželství není v kodexu stanovena.

---

⁸⁶ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve: s ohledem na platné české právo*. Praha: Krystal OP, 2006, s. 13.

⁸⁷ FC 13.

⁸⁸ Zejména GS 47–52.

⁸⁹ CIC, kán. 1096 § 1.

Definice manželství obsažená v kánonu 1055 § 1 je de facto inkorporací definice manželství obsažené v konstituci *Gaudium et spes*⁹⁰:

Kánon 1055

„1: Manželskou smlouvu, kterou muž a žena vytvářejí mezi sebou celoživotní společenství, zaměřenou ze své přirozenosti k dobru manželů, plození dětí a jejich výchově, povýšil Kristus Pán mezi pokřtěnými na svátost.

2: Proto mezi pokřtěnými nemůže být platná manželská dohoda, která by nebyla tím samým svátostí.“⁹¹

Samotný posvátný charakter manželské smlouvy a celého manželství byl zdůrazněn II. vatikánským koncilem, proto je tento spásonosný charakter manželské smlouvy v CIC zvýrazněn již nově použitým termínem *foedus* – posvátná smlouva místo původního právního termínu *contractus* (používán v CIC/1917).

Pojem smlouvy nejlépe vystihuje teologický rozměr manželství a odráží personalistický přístup koncilní teologie a většiny pokoncilní literatury. Jedná se o vztah uznávající duchovní rovnost manželů a jejich schopnost uzavřít dohodu vyžadující darování jeden druhému v plnosti. Tato smlouva uzavřená na základě svobodné volby manželů zakládá plnohodnotný vztah zahrnující duchovní, citové i fyzické spojení. Založení tohoto společenství mezi manžely je podněcováno jedinečným druhem lásky, láskou manželskou, kdy tato je i přes různé prožívání a vyjádření zakořeněna ve vůli se jeden druhému darovat a vytvořit tak společenství celého života.⁹²

Církev manželství (*matrimonium*) chápe, a kodex jej totožně zakotvuje, jako trvalé celoživotní společenství, kdy pro manželství ve svém trvání, tedy pro vyjádření tohoto celoživotního stavu a svátosti, se používá latinský termín *matrimonium in facto esse*. Přirozené zaměření (*indoles naturalis*) tohoto celoživotního nejintimnějšího společenství muže a ženy, manželského svazku (*matrimoniale foedus*), cílí k dobru manželů (*bonum coniugum*) a k plození dětí a jejich výchově (*generatio et educatio prolis*).⁹³

---

⁹⁰ Viz GS 48.

⁹¹ CIC, kán. 1055.

⁹² Srov. CORIDEN, James A.; GREEN, Thomas Joseph a HEINTSCHEL, Donald E. (ed.). *The code of canon law: a text and commentary*. New York: Paulist press, 1985, s. 740.

⁹³ Srov. HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo*, s. 238.

Kánon 1056

„Podstatnými vlastnostmi manželství jsou jednota a nerozlučnost, které v křesťanském manželství nabývají zvláštní stálosti z důvodu svátosti.“⁹⁴

Podstatné vlastnosti manželství jsou pak stanoveny v kánonu 1056, kdy jako podstatné vlastnosti manželství CIC uvádí jednotu a nerozlučitelnost, tedy tyto definuje stejně jako CIC/1917 v kán. 1013 § 2.

7.2. Cíle manželství v CIC

Kodex kanonického práva z roku 1983 v kánonu 1055 § 1 stanovuje, že manželská smlouva, tedy manželství, je zaměřená ze své přirozenosti k dobru manželů, plození dětí a jejich výchově. Toto přirozené zaměření manželství má dle CIC cíl personální a prokreativní. Personálním cílem manželství je dobro manželů (*bonum coniugum*) a prokreativním cílem plození dětí a jejich výchova (*generatio et educatio prolis, bonum prolis*), přičemž se těmto cílům už nestanovuje hierarchické postavení jako v CIC/1917, a to ani v návaznosti na celé znění kodexu. Jako první se sice uvádí cíl personální ve smyslu dobra manželů, tomuto však není přikládán větší důraz. Formulace cílů se ve svém gramatickém obsahu uvádí jako přirozené zaměření, tedy se uvedené cíle i stávají podstatou samotného manželství, ale význam jakožto cílů se stále zachovává. Oba cíle jsou podstatné zejména v tom, že patří k manželství a vyloučení, byť i jen jedné z nich, vede k neplatnosti manželství. Obě strany musí být „poučeny o cílech a podstatných vlastnostech manželství, které nesmí vyloučit žádná z obou stran“⁹⁵.

Cíle manželství dle CIC:

- dobro manželů (*bonum coniugum*)
- plození dětí a jejich výchova (*bonum prolis - generatio et educatio prolis*)

Toto pojetí navazuje na věroučnou konstituci II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes*, která říká, že manželství je ustanoveno k dobru manželů, k dobru potomstva i dobru společnosti.⁹⁶ Do kánonu 1055 jsou tak inkorporovány závěry a pojetí dle *Gaudium et spes* týkající se cílů manželství i jejich vzájemného vztahu.

---

⁹⁴ CIC, kán. 1056.

⁹⁵ CIC, kán. 1125.

⁹⁶ Srov. GS 48.

Pro dokreslení pojetí cílů v sekulárním právu je pak vhodné zmínit alespoň český právní řád, který účel manželství definuje v § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, takto: „Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“⁹⁷ Tedy i v něm lze spatřovat stejné vymezení cílů a jejich vzájemného vztahu, de facto totožně s CIC.

CIC výslovně nestanovuje obsah cílů manželství, ale stanovuje požadavky pro uskutečňování těchto dvou cílů⁹⁸, kdy jejich nenaplnění při uzavírání manželství může mít za následek neplatnost manželství. Je zde zásadní posun oproti CIC/1917, když neplatnost manželství nově způsobuje vyloučení dobra potomstva i dobra manželů, a to i jen jednoho z nich (níže citace CIC kán. 1101). Oba cíle jsou totiž považovány za podstatné vlastnosti manželství a jejich rovnocenné postavení se tak objevuje i v tomto následku. Zároveň už v sobě vyloučení dobra potomstva obsahuje i vyloučení úmyslu přijmout děti, čímž CIC reaguje na nedostatečnou úpravu v CIC/1917 a s tím spojenou jurisprudenci Římské roty v mezidobí.

Kán. 1101

„2: Vylučuje-li jedna nebo obě strany pozitivním projevem vůle samotné manželství nebo nějaký jeho podstatný prvek nebo nějakou podstatnou vlastnost, uzavírají manželství neplatně.“⁹⁹

Podrobnější obsah požadavků ohledně cílů manželství pak stanovuje až kanonická jurisprudence, příkladmo zde uvedeme posouzení ohledně vyloučení dobra potomstva. Polívka Šimon v návaznosti na rozhodnutí Římské roty týkající se vyloučení dobra potomstva a z toho plynoucí neplatnosti manželství, tedy v případě posuzování nulity manželství z tohoto žalobního důvodu, uvádí jako hlavní zásady jurisprudence Římské roty týkající se vyloučení dobra potomstva tyto¹⁰⁰:

---

⁹⁷ § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

⁹⁸ Viz CIC, kán. 1084; kán. 1095; kán. 1096.

⁹⁹ CIC, kán. 1101.

¹⁰⁰ Srov. POLÍVKA, Šimon. Vývoj kanonického pojetí, s. 40.

- I. Neplatnost manželství plyne z vyloučení dobra potomstva uskutečněného pozitivním úkonem vůle v okamžiku uzavírání manželství.
- II. Součástí *bonum prolis* je právo na manželské spojení, přirozeně zaměřené ke zplození potomstva. Vyloučení tohoto práva je příčinou neplatnosti manželství.
- III. Je nutno rozlišit samo právo a jeho využívání. Pokud manželé dočasně nevyužívají toto své právo, není to příčinou neplatnosti manželství.
- IV. Nutno rozlišit úmysl přijmout potomstvo (*intentio prolis*) a samo početí potomstva. Neplatnost manželství plyne pouze z vady souhlasu zapříčiněné odmítnutím přijmout potomstvo.
- V. Vyloučením zplození dochází k vyloučení dobra potomstva, ačkoli nebylo vyloučeno právo na manželské spojení.
- VI. Vyloučení početí *ad tempus* samo o sobě není vyloučením potomstva. Manželé mohou odložit početí na pozdější čas, čímž není nijak ovlivněn jejich manželský souhlas.
- VII. Omezení počtu dětí nemusí být nutně vyloučením dobra potomstva, avšak rozhodnutím mít maximálně jedno dítě již nastává vyloučení dobra potomstva.
- VIII. Vyloučení dobra potomstva v souvislosti s výchovou nastává pouze na základě vyloučení fyzického dobra. Vyloučení duševního a duchovního dobra není příčinou neplatnosti manželství.

Při posuzování vyloučení podstatných cílů manželství se věc posuzuje komplexně, z mnoha směrů, a často tak nechybí ani znalecké posudky.

7.2.1. Vztah cílů manželství v CIC

V historii se vztah cílů měnil, kdy docházelo k redukování i k hierarchizaci cílů (patrné z předchozích kapitol), nicméně v konstituci II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes* ani v CIC se již tato hierarchizace či její jiné vyjádření neobjevuje, kdy jsou naopak oba cíle kladeny vedle sebe. Jako první je uveden cíl personální (dobro manželů).

Přirozené zaměření (*indoles naturalis*) tohoto celoživotního nejintimnějšího společenství muže a ženy, manželského svazku (*matrimoniale foedus*), cílí k dobru manželů (*bonum coniugum*) a k plození dětí a jejich výchově (*generatio et educatio*

prolis). Plození a výchova dětí se uskutečňují skutečně osobně jedině tehdy, když tvoří součást dobra manželů, přičemž tohoto dobra zase není možné dosáhnout, když se upustí od jeho objektivního zaměření na plození a výchovu dětí.¹⁰¹

Nové uchopení cílů manželství a zejména jejich vztahu, ať už v rámci II. vatikánského koncilu i následně v CIC, však vedlo i k různým výkladům této problematiky. Někteří teologové se domnívali, že tímto vymezením ztrácí na důležitosti dobro potomstva, a někteří dokonce dobro manželů považovali za důležitější. Nastolila se tak debata o tom, zda jde v manželství o společenství manželů jako takové, o plození nebo o obojí, či zda je vůbec nutné, aby manželství bylo na plození zaměřené. Níže si nastíníme některé názorové proudy a pokusíme se vyzdvihnout jejich nejzásadnější argumenty. Je pak důležité si uvědomit, že dobro potomstva bylo jako jakýsi prvotní účel manželství ve společnosti zakořeněno od nepaměti, tedy se tímto novým uchopením měnil tradiční a do té doby neměnný pohled na řekněme základní postoj k manželství. Základní spojení manželské lásky a plodnosti ve smyslu odůvodněném primárně biologicky však bylo potřeba začít nahlížet jinak, když manželská láska ze své povahy není omezena pouze na plození.¹⁰²

Zastánci tradičního pojetí zdůrazňovali to, že koncil ani CIC výslovně neodmítl nauku dříve vyjádřenou v CIC/1917, tedy z této musí být vycházeno a dobro potomstva má tak prvenství. Tento názor však nemá oporu v textech ani úvahách koncilních otců.

Proti tomu naopak stojí proud, který vztah cílů vnímá ve smyslu nadřazenosti vztahu nad plozením a toto obhajuje rovnocenností manželství obdařených dětmi a manželství bezdětných.¹⁰³ Liberální zastánkyní tohoto proudu je Elizabeth Brake. Plození a výchova podle ní nejsou pravým účelem manželství, což argumentuje právě i skrze hodnotu neplodných párů, kdy však ale její pojetí vylučuje samu podstatu manželství – svazek muže a ženy. Brake vnímá manželství *de facto* jako institut bez ohledu na pohlaví.¹⁰⁴ Liberální personalismus pak v dnešní době nabývá na síle, což ohrožuje institut křesťanského manželství jako takový.

Nejvíce zastánců má však pojetí tzv. juxtaopozice cílů spočívající v rovnocennosti cílů. Hierarchizace cílů není dána ani jejich jazykovým vyjádřením, neboť vždy musí být něco

---

¹⁰¹ Srov. MIRAS, Jorge, BAÑARES, Juan Ignacio. *Manželství a rodina: uvedení do teologie*. Pardubice: Axis, 2014, s. 71.

¹⁰² Srov. KASPER, Walter. *Teologie křesťanského manželství*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 18.

¹⁰³ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 18.

¹⁰⁴ BRAKE, Elizabeth. *Minimizing Marriage; Marriage, Morality, and the Law*. New York: Oxford University Press, Inc., 2012, s. 145–150.

řečeno jako prvé. Castaño vztah cílů uvádí jako jejich koordinaci s tím, že se tyto cíle scházejí ve stejném manželském úkonu, který svou povahou směřuje jak k dobru manželů, tak k dobru potomstva spočívajícího v plození a výchově dětí.¹⁰⁵ Luigi Chiappetta pak s odvoláním na koncil poukazuje na opuštění hierarchizace cílů dle CIC/1917, kdy jsou nyní oba cíle postavené na roveň, a považuje je za podstatné cíle manželství. A zároveň se domnívá, že pojetí obou cílů jako podstatných cílů manželství lépe odpovídá dnešní mentalitě a křesťanskému pojetí člověka. Klaus Lüdicke pak o posunu v chápání cílů uvažuje v existenciálních souvislostech, když z dobra manželů vychází druhý uvedený cíl a navazuje na něj, což však ale není vyjádřením jejich hierarchie ani jejich obrácené pozici vzhledem k CIC/1917. Thomas Doyle doplňuje, že stanovení hierarchie není v rukou manželů, když cíle jsou vzájemně vnitřně propojeny a patří nezbytně k manželství v souladu s přirozeným i božským právem. Donald Kelly rovněž považuje oba cíle za podstatné a související se sebedarováním v manželství, přičemž oba jsou i podmínkou platného uzavření manželství. Návaznost na dřívější učení, tedy neodtrženost nového pojetí cílů od tradice církve, pak vysvětluje John Beal tím, že CIC potvrzuje přirozené zaměření manželství k plození a výchově dětí, čímž však nejsou snižovány cíle další.¹⁰⁶

Někteří autoři, příkladmo Rosemarie Greß¹⁰⁷, v návaznosti na GS dovozovali i to, že dobro potomstva se stalo přirozeným důsledkem manželství a manželské lásky, ale již není považováno za cíl, neboť konstituce k tomuto říká: „Manželství a manželská láska jsou zaměřeny svou povahou k plození a výchově potomstva.“¹⁰⁸ Tento jejich názor však už nemá oporu v CIC, kde se dobro manželů (vyjádřené manželskou láskou v duchu GS) a potomstva uvádí jako cíl. Nepochybně v učení církve vyjádřeném v GS došlo k posunu hodnoty lásky manželů, nikoli však v tomto nastíněném duchu, když takové myšlenky nebyly patrné ani u představitelů personalistického pojetí cílů. Hildebrand, z jehož úvah koncil do jisté míry čerpal, totiž používal rozdílné kategorie pro dobra manželství, a to smysl manželství (vztah, láska) a cíl manželství (plození). Lásku tak uváděl jako prvotní smysl a plození jako prvotní cíl, dával jim tedy stejnou váhu, nikoli že by lásku manželů nadřazoval plození. Konstituce GS tuto neoddělitelnost a stejnou důležitost odráží, stejně tak i následně CIC.

---

¹⁰⁵ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 18.

¹⁰⁶ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 33–34.

¹⁰⁷ GREß, Rosemarie. *Die Ehe – eine überholte Lebensform?* Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1995, s. 21.

¹⁰⁸ GS 50.

Plození jako specifický účel manželství, kdy se tak ale zároveň nepopírá hodnota vztahu manželů, pak zastává přirozenoprávní teorie a toto pojetí obsahově do jisté míry vychází z nauky sv. Tomáše Akvinského.

Zajímavý pohled s příklonem spíše k prioritě manželské lásky před plozením potomstva pak předkládá Tomáš Machula, který cíle manželství posuzuje na podkladě filozofické, teologické a církevně právní reflexe.¹⁰⁹

Pro úplnost zde zmíníme i katechismus, který vzájemný vztah cílů již definuje přesněji než CIC, neboť je již dává na stejnou rovinu i slovním vyjádřením: „Manželské smlouvě, kterou muž a žena uzavírají mezi sebou důvěrné společenství života a lásky, položil základy Stvořitel a vybavil ji jejími vlastními zákony. Svou povahou je zaměřena na dobro manželů stejně jako na plození a výchovu dětí. Kristus Pán ji u pokřtěných povýšil k důstojnosti svátosti.“¹¹⁰

K prohloubení pojmového a materiálního vymezení smyslu a účelu manželství, resp. významu a vztahu jednotlivých cílů, pak napomáhá i učitelský úřad církve, proto je některým vybraným dokumentům magisteria věnována 9. kapitola a toto téma zde bude prohloubeno.

---

¹⁰⁹ Srov. KAŠNÝ, Jiří. Kanonické souvislosti k diskusi, s. 63.

¹¹⁰ KKC 1660.

8. Kodex kánonů východních církví – CCEO

Kodex kánonů východních církví (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, CCEO) je první ucelenou kodifikací kanonického práva východních katolických církví. Ačkoli první Kodex kanonického práva pro latinskou církev vyšel již v roce 1917 a následně druhý v roce 1983, Kodex kánonů východních církví vyšel až v roce 1990 a práce na něm včetně příprav probíhaly zhruba 60 let. Na základě první verze nazvané *Codex Iuris Canonici Orientalis* (CICO) papež Pius XII. několik jeho částí promulgoval samostatně formou motu proprio, a to v roce 1949 i část věnující se manželství. Po II. vatikánském koncilu se práce na sestavení zvláštního kodexu pro východní katolické církve obnovily a CCEO byl vyhlášen papežem Janem Pavlem II. v říjnu roku 1990. V předmluvě kodexu papež Jan Pavel II. uvádí, že tento kodex „je třeba považovat za nový doplněk učitelského úřadu církve předkládaný druhým vatikánským sněmem, jehož prostřednictvím se konečně doplňuje církevně právní uspořádání obecné církve“¹¹¹, a dále že bylo trvalým přáním papežů mít dva zákoníky (jeden pro církev latinskou, druhý pro katolické církve východní) a „aby oba byly zachovávané, což se v církvi Božím řízením děje; aby církev spojená jediným Duchem dýchala jakoby dvěma plícemi východu a západu a stala se v lásce Kristově jakoby jedním srdcem s dvěma komorami“¹¹².

Kodex kánonů východních církví je tak doplněním právního uspořádání katolické církve jako celku a v této práci se uvádí pro úplnost, kdy samotná úprava manželství a jeho cílů je v CCEO pojata velmi podobně jako v CIC.

8.1. Úprava manželství a jeho cílů v CCEO

Kodex kánonů východních církví upravuje manželství v části XV. (učitelská služba), hlavně sedmé (manželství), a to od kánonu 776 do kánonu 866. Definice manželství a jeho cílů je pak obsažena hned v prvním z nich, a to v kánonu 776 CCEO.

Kánon 776

„§ 1 Manželská smlouva, ustanovená Stvořitelem a upravená jeho předpisy, kterou muž a žena uzavírají neodvolatelným způsobem vzájemné celoživotní společenství, svou přirozeností směřuje k dobru manželů a k plození a výchově dětí.

---

¹¹¹ CCEO, předmluva.

¹¹² CCEO, předmluva.

§ 2 Kristovým ustanovením je platné manželství mezi pokřtěnými svátostí, kterou jsou manželé Bohem spojováni k dokonalému obrazu spojení Krista s církví a jakoby posilováni a posvěcováni svátostnou milostí.

§ 3 Podstatnými vlastnostmi manželství jsou jednota a nerozlučitelnost, které v manželství působením svátosti získávají zvláštní pevnost.¹¹³

Manželství je tak v CCEO pojímáno víceméně totožně s CIC, vyjma výslovného zdůraznění toho, že manželská smlouva je ustanovená Stvořitelem a vybavena jeho zákony, přičemž celoživotní společenství mezi manžely je ustanoveno osobním neodvolatelným souhlasem (*irrevocabili consensu personali*). Manželé se tak svým souhlasem připojují ke smlouvě dané Bohem a vstupují do ní, nikoli že by pouze svým souhlasem manželství vytvářeli, v čemž se teologie manželství východních církví od církve latinské odlišuje. Účast kněze či biskupa (institucionální prvek) je pak pro platnost uzavření manželství nezbytná, když tito přijímají ve jménu Boha souhlas manželů a vylévají na ně skrze požehnání, jako znamení Ducha svatého, svátostnou milost. Na tento úkon Boha prostřednictvím kněze se u východních církví klade velký důraz a společně s osobní povahou, neodvolatelností manželského souhlasu a ustanovením manželské smlouvy Stvořitelem vytváří výraznější rozdíl v pojetí teologie manželství východních církví a církve latinské. Začleněním manželů do smlouvy dané Bohem se tito přibližují obrazu vztahu Boží trojice.

Podstatné vlastnosti manželství jsou v CCEO uchopeny stejně jako v CIC, v tomto případě však bez větších odchylek či doplnění, i volbou podobných slov.

---

¹¹³ CCEO, kán. 776.

Vybrané dokumenty magisteria

Od II. vatikánského koncilu, který byl do jisté míry reformou v přístupu či úpravou přístupu k manželství i jeho cílům, bylo k tématu manželství a rodiny vydáno již vícero dokumentů magisteria, přičemž encyklice *Humanae vitae* jakožto první pokoncilní byla věnována samostatná kapitola. Pro úplnější dokreslení úvah o manželství, jeho úloze a cílech se proto v této kapitole zaměříme ještě na další vybrané dokumenty, a to *Familiaris consortio* a *Gratissimam sane* papeže Jana Pavla II. a *Amoris Laetitia* papeže Františka.

Familiaris consortio a *Amoris Laetitia* jsou z hlediska cílů manželství obsahově přínosné nejenom s ohledem na jejich materiální navázání právě na II. vatikánský koncil, ale zejména s ohledem na skutečnost, že vzešly z výsledku synod – FC ve vztahu k V. řádné biskupské synodě o rodině (1980), AL ve vztahu k III. mimořádné synodě (2014) a XIV. řádné synodě (2015).

Podnětné úvahy k tématu přináší i dokumenty z pera papeže Benedikta, a to *Deus caritas est* či *Caritas in veritate*, nicméně tyto již s ohledem na téma a rozsah práce nebyly do výběru zařazeny, zde se tak uvádí alespoň pro komplexnost.

Vybrané dokumenty magisteria pak nejsou níže popisovány a analyzovány v celém svém rozsahu, ale práce vyzdvihuje pouze stěžejní myšlenky a body těchto dokumentů týkající se manželství zejména z hlediska jeho dober a cílů, potažmo přirozeného zaměření manželství.

8.2. Familiaris consortio

Familiaris consortio je apoštolskou adhortací Jana Pavla II. o úkolech křesťanské rodiny v současném světě, vydanou 22. listopadu 1981. Tento dokument je součástí učitelského úřadu katolické církve a jak už název napovídá, pojednává o rodině a její roli v dnešním světě. Adhortace byla vydána v návaznosti na stoupající sociální a morální výzvy rodiny v moderním světě a klade tak důraz na důležitost tradičního modelu rodiny a nutné podpory manželství a rodiny ze strany církve. Věnuje se mnoha oblastem a aspektům rodinného života i vztahu církve a rodiny. Rodina jako základ společnosti by měla své členy řádně vychovávat a papež tak klade velký důraz na poslání manželů a rodičů v rodině, jakožto prvních vychovatelů svých dětí. Vyjma dalších oblastí se pak zaměřuje i na otázky týkající se zamezování plodnosti či porodnosti.

Bůh stvořením člověka ke svému obrazu vložil do lidské přirozenosti také mužské a ženské povolání a zároveň i schopnost k lásce a společenství, a proto je láska základním

a přirozeným povoláním každého člověka. Tato láska zahrnuje i lidské tělo a tělo má účast na lásce duchovní, přičemž oba způsoby povolání k lásce (manželství, panenství) vychází z Božího obrazu. Manželská sexualita začleněná do lásky manželů v bezvýhradném celoživotním vzájemném sebedarování pak není něčím čistě biologickým, ale týká se nejvnitřnějšího jádra lidské osoby. Úplnost manželské lásky odpovídá odpovědnému plození zaměřenému na vznik nového člověka a přesahujícímu čistě biologickou oblast.¹¹⁴

Společenství lásky mezi Bohem a lidmi je vyjádřeno manželským svazkem mezi mužem a ženou a vzájemná láska, jako obraz smlouvy Boha s jeho lidem, tak má být mezi manželi vždy věrná.¹¹⁵ Svátost manželství pokřtěné manžele uschopňuje skrze Ducha svatého ke vzájemné lásce takové, jakou Kristus miloval nás, čímž manželská láska dosahuje plnosti, neboť manželé se tak stávají účastni na samotné lásce Krista obětovaného na kříži.¹¹⁶ Manželé na něm mají podíl jako manželská dvojice, kdy prvním účinkem manželství není samotná milost, nýbrž křesťanský manželský svazek jako společenství zobrazující tajemství Kristova vtělení a jeho smlouvy se specifickým dosahem této účasti na Kristově životě:

„manželská láska má v sobě něco univerzálního, co zahrnuje všechny stránky osoby. Týká se těla a pudů, síly citů i smyslů, touhy ducha a vůle. Je hluboce zaměřena na osobní jednotu, která společenstvím v jednom těle vede manžele k tomu, aby se stali jedno srdce a jedna duše. Vyžaduje nerozlučitelnost a věrnost v definitivním vzájemném odevzdání a je otevřena pro plození.“¹¹⁷

Manželství je podle Božího plánu základem pro rodinu, když „manželství jako instituce a manželská láska jsou určeny na plození a výchovu dětí a v tom je jejich naplnění“¹¹⁸. Dar manželské lásky se vzájemným spojením manželů nenaplnuje pouze ve společenství dvou, ale uschopňuje je dále k možnému darování života novému člověku ve spolupráci s Bohem. Svým vzájemným darováním tak manželé vydávají ze sebe dítě jako živý obraz své lásky, trvalé znamení jejich manželského společenství, živou a nerozlučnou jednotu svého otcovství a mateřství, a zároveň dostávají dar nové

---

¹¹⁴ Srov. FC 11.

¹¹⁵ Srov. FC 12.

¹¹⁶ Srov. FC 13.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ FC 14.

odpovědnosti. Manželský život ale neztrácí svoji cenu, pokud zplození nového života není skrz tělesnou neplodnost možné, avšak vede k jiným důležitým službám.¹¹⁹

Rodina založená a oživovaná láskou se stává společenstvím osob, jehož první úlohou je vytvořit pravé osobní a stále hlubší a těsnější pouto jakožto základ rodinného společenství, přičemž zdroj a konečný cíl této úlohy nachází v lásce.¹²⁰ Manželé jsou v manželském společenství povoláni k věrnosti a nerozlučitelnosti vyžadované pro dobro dětí.¹²¹ Plodnost jako ovoce a znamení manželské lásky se neomezuje jen na plození dětí, nýbrž se obohacuje všemi plody mravního, duchovního a nadpřirozeného života, jenž jsou rodiče povoláni darovat dětem a skrze ně církvi a světu, přičemž

„správné pěstování manželské lásky a celý způsob rodinného života, který z něho vyplývá – aniž se přitom opomíjí ostatní účely manželství – směřují k tomu, aby manželé byli pevně odhodláni spolupracovat s láskou Stvořitele a Spasitele, který skrze ně stále rozšiřuje a obohacuje svou rodinu.“¹²²

Manželská sexualita pak spočívá na úplném bezvýhradném sebeodevzdání manželů obsahujícím i otevřenost plození, kdy tyto dva významy manželského aktu od sebe nelze oddělovat.¹²³

„Plodná manželská láska mnohostranně slouží životu. Nejbezprostřednější, nejvlastnější a zcela nenahraditelné je plození a výchova. Ve skutečnosti však každý úkol pravé lásky k člověku dokazuje a zdokonaluje duchovní plodnost rodiny, protože vychází z hluboké vnitřní dynamiky lásky, která se obětuje pro druhé.“¹²⁴

Manželé pak skrz svoji účast na stvořitelském díle Božím, kdy plodí v lásce a z lásky novou osobu, mají za úkol ji vychovávat a pomáhat jí žít plně lidským životem. Právo a povinnost rodičů na výchovu jsou spojené s předáváním lidského života a jsou neodvozené, původní, nenahraditelné a nezczizitelné, neboť mezi rodiči a dětmi se vytváří jedinečný vztah lásky. Rozhodujícím prvkem ve výchově se stává otcovská a mateřská láska jako plná a dokonalá služba životu, která je zdrojem i normou vedoucí výchovnou činnost a obohacuje ji hodnotami jakožto plody lásky.¹²⁵ Manželé jsou pak skrze svátost

---

¹¹⁹ Srov. FC 14.

¹²⁰ Srov. FC 18.

¹²¹ Srov. FC 19–20.

¹²² FC 28.

¹²³ Srov. FC 32.

¹²⁴ FC 41.

¹²⁵ Srov. FC 36.

manželství vybaveni k opravdu křesťanské výchově dětí dary Ducha svatého, aby mohli dětem v jejich lidském a křesťanském zrání pomáhat.¹²⁶ .

Rodina má ve společnosti více úkolů, nemá se starat jen o svoje členy, ale musí vycházet ze sebe a přibližovat se tak druhým, kdy se tak „společenský úkol rodiny jistě nesmí omezit na plození a výchovu, i když to je jeho první a nenahraditelné poslání.“¹²⁷

Papež Jan Pavel II. tak ve své adhortaci stanovuje manželství jako společenství plodného života a lásky. Člověk je jednotou těla i duše sjednocené k lásce jakožto základnímu přirozenému povolání člověka. Manželské společenství v sobě zahrnuje duchovní i tělesný rozměr, kdy manželská láska vyžaduje definitivní vzájemné bezvýhradné odevzdání duchovní i tělesné a je zároveň otevřena k plození. Manželská láska a manželství nachází naplnění v plození a výchově dětí, které od ní nelze oddělit, a plodnosti se tak nesmí ani zamezovat. Plodná manželská láska se pak neomezuje jen na plození, ale zdokonaluje se láskou a všemi dary a plody Ducha svatého obdrženými skrze svátost manželství, jež jsou rodiče povinni darovat výchovou dětem a skrze ně církvi. Adhortace tedy cíle manželství vnímá jako vzájemnou manželskou lásku spočívající v bezvýhradném a trvalém sebedarování, naplněnou v plození dětí a jejich výchově. Dobro potomstva je tak i s ohledem na jeho následnou výchovu spojené s dobrem manželů jakožto rodičů.

8.3. *Gratissimam sane*

Gratissimam sane je Dopis rodinám papeže Jana Pavla II. z roku 1994, který OSN vyhlásila jako Mezinárodní rok rodiny. Papež klade na rodinu velký důraz, neboť právě v rodině začíná evangelizace. Nauka církve o manželství je v jeho pojetí kulturou lásky.

Manželství je v pojetí Jana Pavla II. trvalé společenství lásky a života, které se plně dovršuje plozením dětí, čímž vzniká společenství rodinné:

„Rodina, společenství osob, je proto první lidskou „společností (*società*)“. Vzniká při každém uzavření manželské smlouvy, otevírající manžele trvalému společenství (*comunione*) lásky a života a která se plně a specifickým způsobem dovršuje plozením dětí: ze „společenství (*comunione*)“ manželů ve sdílení vzniká rodinné „společenství

---

¹²⁶ Srov. FC 38.

¹²⁷ FC 44.

(*comunità*)“ . „Společenství (*comunità*)“ rodiny je zcela prosycena tím, co tvoří pravou podstatu „společenství (*comunione*)“.“¹²⁸

Rodina tak vzniká vzájemným láskyplným vztahem manželů vytvářejícím společenství lásky, které se plně dovršuje v plození dětí. Rodina založená na lásce muže a ženy pak vyrůstá z kořenů Božího tajemství, jak to odpovídá vnitřní podstatě člověka (jeho vrozené lidské důstojnosti), jež má potřebu pravdy a lásky jako základního rozměru osobního života:

„Touto potřebou pravdy a lásky se člověk otevírá Bohu i tvorům: otevírá se ostatním lidem, životu „ve společenství (*comunione*)“, zejména manželství a rodině. Slovy Koncilu je „společenství (*comunione*)“ osob v určitém smyslu odvozeno od tajemství trinitárního „My“, a k tomuto tajemství je tedy vztaženo také „společenství (*comunione*) manželů“.“¹²⁹

Schopnost žít v pravdě a lásce charakteristická pro člověka má pak duchovní i tělesný rozměr:

„Muži a ženě je dáno vytvářet v manželství „společenství (*comunione*) osob“ také prostřednictvím těla. Když se mocí manželského svazku připojují jeden k druhému tak, že se stávají „jedním člověkem“, musí se jejich sjednocení uskutečňovat „v pravdě a v lásce“, a odhalovat tak zralost, která je vlastní osobám stvořeným k Božímu obrazu a k Boží podobě.“¹³⁰

Manželé jako rodiče spolupracují při početí a plození s Bohem Stvořitelem, když Bůh sám je v lidském otcovství a mateřství přítomen, a to jako zdroj „obrazu a podoby“ náležející lidské bytosti od stvoření. V tomto duchu se tak plození stává pokračováním stvoření. Rodiče mají chtít děti pro ně samotné tak, jak je chce Stvořitel.¹³¹

Manželský souhlas ve svém slovním vyjádření stanovuje podstatu společného dobra manželů a rodiny, a to dobro manželů vedoucí k dobru potomstva a společnému dobru rodiny, když ke společnému dobru manželů přistupuje v manželském souhlasu i souhlas s přijetím dětí a jejich výchovou. Přijetí a výchova dětí jsou dva zásadní účely rodiny

---

¹²⁸ GrS 7.

¹²⁹ GrS 8.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Srov. GrS 9.

a obsahují v sobě úkol fyzické i duchovní povahy, když výchova v rámci otcovství a mateřství má přivádět děti k Bohu.¹³²

Nerozlučnost manželství vyplývá z podstaty vzájemného darování manželů, když podstatou tohoto darování je trvalost a neodvolatelnost. Společné dobro manželů se naplňuje v manželské lásce, a to lásce ochotné dávat a přijímat nový život, a společné dobro rodiny dochází naplnění prostřednictvím této manželské lásky v dítěti.¹³³

Okamžik manželského tělesného spojení jako vzájemného darování svého mužství a ženství v lásce má mimořádnou hodnotu pro samotný vztah manželů, ale i pro jejich službu směřující k předávání života: „Tyto dva rozměry manželského svazku, rozměr jednoty a rozměr plození, nemohou být uměle oddělovány bez porušení nejnvtitnější pravdy samotného manželského aktu.“¹³⁴ Papež zde tak vyzdvihuje dobro manželského spojení nejenom pro účel plození potomstva, ale i pro vztah manželů jako takový. Manželský akt jako akt vzájemné lásky a sebedarování pak v sobě z důvodu své plodivé schopnosti nese i zvláštní potenciální odpovědnost spojenou se vznikem nového života. Z naprostého a pravdivého darování manželů vyplývá i potenciální ochota k plození jako plnějšího realizování manželství.¹³⁵

Společenství manželů, projevující se manželskou láskou, se v rodinném společenství doplňuje a zdokonaluje předáváním této lásky dětem při výchově, tedy se v rodině projevuje láskou rodičovskou. Rodiče se výchovou dětí účastní na Boží otcovské a zároveň mateřské pedagogice, když skrze Krista je veškerá výchova v rodině i mimo ni včleněna do spasitelného rozměru božské pedagogiky vrcholící velikonočním tajemstvím, z něhož pramení křesťanský výchovný proces směřující k plnému lidství.¹³⁶ Zplození dítěte manželi, myšleno tělesně, v sobě zahrnuje i začátek dalšího postupného a komplexního „plození“ a vývoje jejich dítěte, uskutečňovaného skrze výchovné působení manželů jakožto rodičů, kdy toto se má odehrávat uvnitř církve:

„Rodina je povolána k tomu, aby svůj výchovný úkol vykonávala uvnitř církve, a účastnila se tak jejího života a poslání. Církev chce vychovávat především prostřednictvím rodiny, která je k tomu uschopněna svátostí manželství, je tedy

---

¹³² Srov. GrS 10.

¹³³ Srov. GrS 11.

¹³⁴ GrS 12.

¹³⁵ Srov. GrS 12.

¹³⁶ Srov. GrS 16.

„ve stavu milosti“, který z ní plyne a má své zvláštní „charisma“, které patří celému rodinnému společenství.“¹³⁷

Povoláním rodiny je tak výchova dětí (uvnitř církve) směřující k církevnímu poslání, tedy k šíření Boží lásky a evangelizaci.

Z hlediska cílů manželství tedy *Gratissimam sane* potvrzuje a více rozvádí zaměření manželství k dobru manželů a potomstva, aniž by některé z nich upřednostnil, když manželství popisuje jako trvalé společenství lásky a života plně dovršené plozením dětí, přičemž toto plození pokračuje i následně výchovou dětí. Tyto cíle, kdy obsahem dobra manželů je jednota vzájemné lásky a úplného duchovního a tělesného sebedarování a obsahem dobra potomstva je jeho plození skrze manželský tělesný akt sebedarování a následná rodičovská výchova, nemohou jeden bez druhého existovat, když jsou v manželství a manželském aktu neoddělitelně spojeny. Manželské tělesné spojení *Gratissimam sane* vnímá jako dobro samotných manželů a dále skrze rozměr plození i jako dobro pro potomstvo, kdy rozměr plození zahrnuje nutně i povinnost pokračovat v tomto plození následnou výchovou dětí. Manželství má tak odpovědnost za společné dobro manželů a poté i celé rodiny. Manželství chápané ve smyslu kultury lásky v sobě nese opravdové darování manželů v lásce a jednotě, plození dětí skrze tuto lásku a též zodpovědnou lásku ve službě rodičovství.

8.4. Amoris Lætitia

Amoris Lætitia (Radost z lásky) je druhou apoštolskou exhortací papeže Františka vydanou v roce 2016 v návaznosti na předcházející řádnou a mimořádnou synodu o rodině. Pojednává o problematice lásky a rodiny v dnešním světě, a to řekněme v obsáhlejší podobě. Níže se proto zaměříme pouze na opravdu nejvýznamnější myšlenky ve vztahu k cílům a pojetí manželství, tedy méně detailněji než v dokumentech Jana Pavla II., kdy přesně citovány budou jen pasáže přímo odkazující na cíle manželství pojímané v CIC.

František stejně jako Jan Pavel II. zdůrazňuje muže a ženu jako obraz Boží, tedy jako pár obdařený plodícím rozměrem, čímž se spolupodílí na Božím stvořitelském činu, čímž se stávají i obrazem Boží Trojice. Plodná láska tohoto páru je „symbolem hlubokých Božích skutečností“, a to i ve smyslu transcendentálním.¹³⁸ Člověk byl stvořen jako pár

---

¹³⁷ GrS 16.

¹³⁸ Srov. AL 10–11.

s cílem vytvořit intenzivní jednotu zahrnující všechny rozměry lidské existence, přičemž biblické poselství vyvozuje z této jednoty i samotný smysl rodičovství, když děti jsou „znakem naplnění rodiny“¹³⁹ a Božího požehnání.¹⁴⁰

Církevní učení o manželství a rodině pak František vysvětluje a zakotvuje na trinitárním a christocentrickém pohledu. Základem manželství je milost Krista předávaná manželům prostřednictvím církve, kdy manželé dostávají nerozlučitelnost jako dar vedoucí k naplnění společenství lásky a jako svědectví Boží lásky v souladu se Stvořitelským záměrem.¹⁴¹ Manželství je tak společenstvím lásky a plodnosti, které má i rozměr a význam společenský.¹⁴² Tajemství lásky uvnitř Trojice se stává zdrojem a příkladem lásky rodinné, kdy papež toto vysvětluje na Ježíšově dobrovolné spásitelné oběti vedoucí skrze vzkříšení k novému životu, který v síle Ducha svatého dává těm, kdo v něj uvěřili. Tato smlouva jednotlivce s Kristem v rámci církve pak manžele uschopňuje k přijetí svátostného pouta manželství.¹⁴³ Spojení muže a ženy v manželství pak není jen pouhým symbolickým náznakem spojení Boha s lidstvem a Krista s Církví, ale skrze jeho povýšení na svátost se působením Boží milosti přímo toto spojení viditelně uskutečňuje v jejich manželském životě.¹⁴⁴ Dokonalá láska Boží Trojice a Krista k církvi (*Caritas*), zrcadlící se ve svátosti manželství, je plodem Ducha a přirozená láska (*Amor*) manželů dochází ve svátosti manželství svého naplnění.¹⁴⁵ Rostoucí a proměňující se láska manželů přivádí oba manžele k dokonalosti jejich manželského vztahu a rozšiřuje se i na vztahy v rodině. Tato láska však není uzavřena pouze v manželském vztahu, ale vede manžele k lásce samotného Boha, která je cílem a dokonalostí křesťanského života.¹⁴⁶

Přirozené vlastnosti manželství utvářející dobro manželů lze chápat ve smyslu christologickém, když tyto prohlubují přátelství s Kristem: „Jako zvláště účelné se ukazuje chápat v kristocentrickém smyslu přirozené vlastnosti manželství, které utvářejí dobro manželů (*bonum coniugum*), jež zahrnuje jednotu, otevřenost životu, věrnost,

---

¹³⁹ AL 14.

¹⁴⁰ Srov. KOŠČ, Stanislav. *Pomáhat lásce rást: komentár k "Amoris lætitia" a inšpirácie pre pomáhajúce profesie*. Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 16.

¹⁴¹ Srov. AL 62–63.

¹⁴² Srov. AL 67–70.

¹⁴³ Srov. AL 73–75.

¹⁴⁴ Srov. KOŠČ, Stanislav. *Pomáhat lásce rást: komentár k "Amoris lætitia" a inšpirácie pre pomáhajúce profesie*, s. 35.

¹⁴⁵ Srov. AL 120–121.

¹⁴⁶ Srov. CAMELI, Louis J. *A new vision of family life: a reflection on Amoris lætitia*. Chicago, IL: Liturgy Training Publications, 2018, s. 41.

nerozlučnost a v rámci křesťanského manželství také vzájemnou pomoc na cestě k plnějšímu přátelství s Pánem.“¹⁴⁷

Prvek cesty se pak prolíná celou exhortací. Opakovaně se zde hovoří o cestě lásky, cestě života, o partnerech jako společnících na cestě životem, o procesu růstu a zrání lásky. Papež manželství a rodinu vnímá jako konkrétní a proměnou realitu, tedy z pohledu konkrétní antropologie. Manželství a rodina jsou pro papeže Františka cestou, nejsou hotovým produktem, ale neustálým úkolem, který má vést k jednotě manželské lásky.¹⁴⁸

Jednota vyvěrající z láskyplného životního společenství manželů v sobě obsahuje i sexualitu posvěcenou přijetím svátosti manželství, kdy tato dostává svůj pravý smysl slibem vzájemného bezpodmínečného sebedarování manželů.¹⁴⁹ Primárním posláním a přirozeným smyslem sexuality je plodnost, kdy se ve svátostné lásce manželů toto poslání zdokonaluje a plod vzájemné lásky se stává darem. Tento dar nemá být chápán jako nárok, ale jako manželům uložené povolání stát se nástroji Boží stvořitelské lásky s přijetím odpovědnosti za lidskou budoucnost, kdy lidský život má nesmírnou hodnotu a nesmí být relativizován. Papež zde tak zdůrazňuje odpovědné rodičovství, tedy přijetí manželské lásky včetně její přirozené plodnosti, kterou nelze popřít, aniž by se mrzčila láska sama, neboť nový život je jako podstatný prvek přítomen od začátku manželské lásky.¹⁵⁰

„Manželství je především „důvěrné společenství života a manželské lásky“ a je dobrem pro samotné manžele, a pohlavnost „je zaměřena na manželskou lásku muže a ženy.“ Proto také „manželé, kterým Bůh nedopřál, aby měli děti, přesto mohou vést smysluplný manželský život po stránce lidské i křesťanské.“ Nicméně tento svazek je „svou přirozenou povahou“ zaměřen k plození. Dítě, které se narodí, „se nepřidružuje k vzájemné lásce manželů zvenčí; rozvíjí se v samém srdci tohoto vzájemného darování, jehož je plodem a naplněním.“ Nepřichází na konci jakéhosi procesu, nýbrž je přítomno již od počátku jejich lásky jako podstatná charakteristika, kterou nelze popřít, aniž by byla mrzačena samotná láska. Láska již od počátku odmítá každý podnět k uzavřenosti do sebe a otevírá se plodnosti, která ji prodlužuje za její vlastní existenci. Žádný pohlavní akt

---

¹⁴⁷ AL 77.

¹⁴⁸ Srov. KASPER, Walter. *Die Botschaft von Amoris lætitia: ein freundlicher Disput*. Freiburg Basel Wien: Herder, 2018, s. 30-31.

¹⁴⁹ Srov. AL 74.

¹⁵⁰ Srov. AL 80–83.

manželů nemůže popřít tento význam, třebaže z různých důvodů ne vždy vede ke zplození nového života.“¹⁵¹

Láska manželů plynoucí z jejich jednoty se v manželství díky jeho výlučnosti, nerozlučitelnosti a věrnosti, proměňuje v trvalý svazek uschopňující manžele také k odpovědnému přijetí plodnosti a nového života.¹⁵² Dítě není nárokem rodičů, ale darem, ať už ve smyslu nadpřirozeném jako dar od Boha nebo v přirozeném smyslu jako vzájemný dar manželů zhmotněný jejich odevzdáním se.¹⁵³

„Manželství je kromě toho přátelstvím, které zahrnuje příznaky vlastní vášni, ale vždycky je zaměřeno ke stále stabilnějšímu a intenzivnějšímu svazku. Poněvadž „ovšem nebylo ustanoveno jen kvůli plození“, nýbrž aby se vzájemná láska „spořádaně projevovала, rozvíjela a zrála“, dostává toto osobité přátelství mezi mužem a ženou všezahrnující povahu jediné v manželském svazku. Právě proto, že je všezahrnující, je tento svazek také výlučný, věrný a otevřený plození. Sdílí se všechno, včetně pohlavnosti a vždycky ve vzájemné úctě.“¹⁵⁴

Plodnost však podle papeže nezahrnuje pouze akt manželského tělesného spojení vedoucí k početí a přijetí dítěte. Faktická neplodnost nevylučuje plodnost manželské lásky jako takové.¹⁵⁵

„Mnohé manželské páry nemohou mít děti. Tušíme, jaké utrpení to obnáší. Na druhé straně také víme, že „manželství nebylo ustanoveno jen kvůli plození (...) Proto, i když chybí často tak žádané potomstvo, manželství jako pospolitost a společenství celého života trvá a zachovává si svou hodnotu a nerozlučnost.“ Kromě toho „mateřství není výlučně biologická záležitost, ale vyjadřuje se různými způsoby.“¹⁵⁶

Papež se zaměřuje i na odpovědnost ve výchově spojenou s dobrem dětí, která má vést k jejich rozvoji v oblasti křesťanské i lidské.¹⁵⁷

---

¹⁵¹ AL 80.

¹⁵² Srov. AL 123–130.

¹⁵³ Srov. KOŠČ, Stanislav. *Pomáhat lásce rást: komentár k "Amoris laetitia" a inšpirácie pre pomáhajúce profesie*, s. 37.

¹⁵⁴ AL 125.

¹⁵⁵ Srov. AL 165–198.

¹⁵⁶ AL 178.

¹⁵⁷ Více v AL 259–290.

Ve vztahu k cílům manželství papež František manželství chápe především jako důvěrné společenství života a manželské lásky, které je pro manžele dobrem vedoucím k plnějšímu vztahu s Kristem, a pohlavnost se právě na tuto manželskou lásku zaměřuje. Vysvětluje to i poukazem na manžele bez dětí, kdy tito i přes svoji případnou neplodnost mohou vést smysluplný manželský život. K dobru potomstva pak uvádí, že manželský svazek je svou přirozenou povahou zaměřen k plození, ovšem nebyl ustanoven jen kvůli němu. Dítě vyrůstá z nitra vzájemného darování manželů, je jeho součástí od počátku, jeho plodem i naplněním. Nelze tak oddělit plození od manželské lásky, neboť k otevřenosti a plození je manželská láska určena od počátku, plození se děje v jejím středu, a tato otevřenost životu utváří i dobro manželů. Ačkoli papež u dobra manželů použil slovo především, nijak tím neubírá významu plození, když zároveň uvádí, že manželství nebylo ustanoveno jen kvůli plození. Z celého pojetí je patrné, že papež tedy oba cíle manželství vzájemně propojuje, dává oběma důležitost a nerozlučnost, přičemž žádnému z nich právě s ohledem na jejich vzájemnou odvozenost nedává prvenství.

Závěr

Cíle manželství v kanonickém právu prošly zejména v posledním století velmi výraznými změnami, a to nejenom po obsahové stránce, ale především ve vývoji vzájemného vztahu těchto cílů.

V patristické tradici byla sv. Augustinem formulována tři dobra manželství, a to dobro potomstva, dobro věrnosti a dobro svátosti, kdy dobru potomstva chápanému v celistvém smyslu (plození, početí i výchova) byla ostatní dobra podřízena. Ve scholastické tradici pak sv. Tomáš Akvinský kladl místo dober důraz spíše na cíle manželství, přičemž cíl dobra potomstva nadřazoval ostatním. Cíl dobra manželů ale již chápal jako součást dobra potomstva, tedy personálnímu prvku spočívajícímu v dobru manželů stanovil vlastní hodnotu. Dobro potomstva nevnímal pouze ve smyslu faktického potomstva, ale i v úmyslu potomstvo přijmout. Na nauku těchto dvou učenců kanonické právo ve vztahu k cílům manželství navázalo.

Kodex kanonického práva z roku 1917 navázal právě na nauku sv. Augustina, když jako primární cíl uváděl cíl prokreativní - dobro potomstva spočívající v plození a výchově dětí, avšak obsahem dobra potomstva nebyl v pojetí CIC/1917 i úmysl potomstvo přijmout. Místo dvou podřízených dober CIC/1917 stanovil nové sekundární cíle definované jako vzájemnou pomoc a prostředek proti žádostivosti. Tyto sekundární cíle představují prvek personální vyjádřený jako dobro manželů. Cíl dobra potomstva byl dle CIC/1917 nadřazen nad dobro manželů, a to natolik, že vyloučení dobra potomstva při uzavírání manželství způsobovalo neplatnost celého manželství. Vedle toho však vyloučení dobra manželů či dobra potomstva ve smyslu úmyslu potomstvo přijmout neplatnost nezpůsobovalo.

V roce 1930 papež Pius XI. vydal encykliku *Casti connubii* pojednávající mimo jiné o trojím požehnání manželství, kde uvádí rovněž jako primární cíl dobro potomstva, u něhož pak jako jeho součást vyzdvihuje i výchovu směrem k církvi, svatosti a spáse. V této encyklice se již objevuje i hodnota personálního cíle jako prvotní příčiny a důvodu manželství v širším smyslu, nicméně hierarchizaci cílů v souladu s CIC/1917 encyklika zachovává.

V tomto období dochází k stále rozšířenějšímu umělému zabraňování početí a začíná se klást větší důraz na personální cíl manželství.

Zásadní zlom v chápání cílů manželství tak přišel s II. vatikánským koncilem, jehož snahou bylo projevit otevřenost vůči požadavkům a potřebám člověka. Koncil vyjadřuje

hodnotu lidské důstojnosti a manželské tělesné spojení nechápe jen jako prostředek k dobru potomstva, ale jako způsob sloužící k prohloubení manželské lásky. Manželskému vztahu tak byla dána nová hodnota. Dobro manželů i dobro potomstva tvoří nedělitelný celek a samotnou podstatu manželství. Koncilní texty potvrzují přirozené zaměření manželství a manželské lásky k plození a výchově potomstva, kdy je však toto zaměření zároveň i k dobru manželů. Ani jeden z cílů není označen za primární ani sekundární. Stejně pojetí se pak objevuje i v encyklice *Humanae vitae* papeže Pavla VI., kde zdůrazňuje neoddělitelný vztah lásky manželů a plodnosti, jehož neoddělitelnost nesmí být narušována umělým zabraňováním početí.

Kodex kanonického práva z roku 1983 následně cíle manželství definoval jako přirozené zaměření manželství k dobru potomstva a plození dětí a jejich výchově, nestanovil však už mezi nimi hierarchické postavení. Nově tak kanonické právo oba cíle považuje za podstatu manželství a pro případ vyloučení i jen jednoho z nich při uzavírání manželství stanovuje neplatnost celého manželství. Dobro potomstva bylo za podstatu manželství bráno již v CIC/1917, ale novým kodexem byl rozšířen jeho obsah i o rozměr početí.

Rozšíření v chápání cílů manželství a jejich významu pak přinesly i dokumenty učitelského úřadu církve, kdy papež Jan Pavel II. manželství zakotvuje jako společenství plodného života a lásky. Člověka představuje jako jednotu těla i duše, přičemž manželská láska vyžaduje vzájemné odevzdání duchovní i tělesné a zároveň zůstává otevřena k plození, bez možnosti tyto dva aspekty od sebe oddělit.

Papež František manželství chápe především jako důvěrné společenství života a manželské lásky, které se pro manžele stává dobrem vedoucím k plnějšímu vztahu s Kristem. Plodnost jako dobro potomstva vyrůstá z nitra vzájemného darování manželů, je jeho součástí od počátku, jeho plodem i naplněním. Nelze tak plození od manželské lásky oddělit, aniž by se vytratila jeho podstata. Oba papežové tedy potvrzují pojetí cílů manželství dle CIC, když dobro potomstva i dobro manželů jsou stejně důležité a neoddělitelné.

Novým pojetím cílů manželství byla dána větší hodnota manželské lásce a manželskému vztahu jako takovému, který byl dříve upozadován. Pojetí dobra potomstva i dobra manželů jako podstatných a vedle sebe stojících cílů manželství tak do kanonického práva zakotvilo důstojnější pohled na člověka a jeho vztahovost.

Seznam použitých zkratek

LG	Lumen Gentium
GS	Gaudium et spes
HV	Humanæ vitæ
CC	Casti connubii
CIC/1917	Codex Iuris Canonici z roku 1917
CIC	Codex Iuris Canonici z roku 1983
CCEO	Codex canonum ecclesiarum orientalium (Kodex kánonů vých. církví)
FC	Familiaris consortio
GrS	Gratissimam sane
AL	Amoris lætitia

Seznam literatury

Primární zdroje:

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. 21. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2017.

FRANTIŠEK, papež. *Amoris lætitia: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině.* Praha: Paulínky, 2016.

Gaudium et spes: pastorální konstituce o církvi v dnešním světě. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

JAN PAVEL II., papež. *Gratissimam sane (dopis rodinám)*. [2023-09-09]. <<https://rodiny.cz/wp-content/uploads/2017/12/jan-pavel-ii-rodinam.pdf>>.

JAN PAVEL II., papež. *Familiaris consortio: apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě*. 2. vyd. Praha: Zvon, 1996.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Kodex kanonického práva z roku 1917. [2023-09-09]. <<http://librinostri.catholica.cz/download/KodexKop-OCR.pdf>>.

Lumen Gentium: věroučná konstituce o církvi. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 603 s.

PAVEL VI., papež. *Humanæ vitæ: encyklika o správném předávání lidského života*. Brno: Cesta, 2014. ISBN 978-80-7295-175-8.

PIUS XI., papež. *Casti connubii: encyklika o křesťanském manželství*. V Olomouci: nákladem Lidového knihkupectví, 1935.

SALVET, Leo. *Zákoník východních katolických církví - český překlad. Doplnková aplikace ASPI*: Wolters Kluwer, Česko, 2004.

ZEDNÍČEK, Miroslav. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny : latinsko-české vyd. s věc. rejstř.* Praha: Zvon, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. [2023-09-09]. <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>>.

Sekundární zdroje:

BRAKE, Elizabeth. *Minimizing Marriage; Marriage, Morality, and the Law*. New York: Oxford University Press, Inc., 2012.

CAMELI, Louis J. *A new vision of family life: a reflection on Amoris lætitia*. Chicago, IL: Liturgy Training Publications, 2018.

CORIDEN, James A.; GREEN, Thomas Joseph a HEINTSCHEL, Donald E. (ed.). *The code of canon law: a text and commentary*. New York: Paulist press, 1985.

DOLISTA, Josef. *Naděje vložená do manželství: (Teologicko-pastorální studie)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994.

GREß, Rosemarie. *Die Ehe – eine überholte Lebensform?* Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1995.

HILDEBRAND, Dietrich von. *25 let "Humanæ vitæ" jako znamení odporu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999.

HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.

HRDINA, Ignác Antonín. Význam právní teorie pro výuku kanonického práva (se zaměřením na problematiku právních principů). *Theologica* 2011, roč. 1, č. 1, s. 89–97.

JAN PAVEL II., papež. *Úvahy nad encyklikou Humanæ Vitæ: manželská morálka a spiritualita*. Olomouc: Cesta, 1991.

KASPER, Walter. *Die Botschaft von Amoris lætitia: ein freundlicher Disput*. Freiburg Basel Wien: Herder, 2018.

KASPER, Walter. *Teologie křesťanského manželství*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997.

KAŠNÝ, Jiří. Kanonické souvislosti k diskusi o cílech manželství. *Studia Theologica* 2005, roč. 7, č. 4, s. 63–68.

KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

KOŠČ, Stanislav. *Pomáhať láske rásť: komentár k "Amoris lætitia" a inšpirácie pre pomáhajúce profesie*. Studijní texty. Studium o rodině a manželství. Brno: Akademie kanonického práva, 2019.

MIRAS, Jorge, BAÑARES, Juan Ignacio. *Manželství a rodina: uvedení do teologie*. Pardubice: Axis, 2014.

NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve: s ohledem na platné české právo*. Praha: Krystal OP, 2006.

POLÍVKA, Šimon. Vývoj kanonického pojetí vyloučení dobra potomstva v průběhu 20. století. *Revue církevního práva* 2022, roč. 89, č. 4, s. 29–43.

SKALICKÝ, Karel. *Radost a naděje: církev v dnešním světě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

ŠRAJER, Jindřich; KOLÁŘOVÁ, Lucie. *Gaudium et spes padesát let poté*. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015.

VOPŘADA, David. Svatý Augustin, dobra manželství a kauza Ecdicia. In KOLEKTIV AUTORŮ. *Svatost manželství jako znamení nové a věčné smlouvy*. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2018.